

Kleine pedagogiek van Op Stoom

In dit document staat beschreven hoe we werken met kinderen van 0 – 4 jaar: Kleine pedagogiek van Op Stoom.

Je kunt dit document lezen, maar je kunt ook ons fancy digitale magazine openen! Zelfde inhoud, maar dan in een vlot jasje, dat je er altijd even bij kunt pakken: <https://magazine.opstoom.nl/kleinepedagogiek>

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	4
<i>Kleine pedagogiek van Op Stoom</i>	4
Hoofdstuk 2	5
<i>Pedagogisch beleid voor kinderen van nul tot vier jaar</i>	5
Typisch Op Stoom	5
Wat zegt de wet?	5
Kinderen in de groep	5
Vaste medewerkers op de groep	6
Lieve actieve medewerkers	6
En wat ben je professioneel!	6
Veel aandacht voor baby's	8
Baby's krijgen letterlijk de ruimte	8
Wat kunnen ze ineens veel!	8
Eindeloos uitproberen	9
Een fijne dag met Beer	9
Kleine vriendjes	9
Spelen in hoeken	10
Taal en interactie met kinderen is fijn	10
Lekker creatief	10
Reizigers op de groep	11
Feestjes vieren en uitstapjes	11
Samen met de ouders	11
Dat is even wennen	12
Afscheid nemen	12
Kind in Beeld en oudergesprekken	12
Altijd in gesprek	12
Hoofdstuk 3	12
<i>Beer is erbij</i>	12
Hoofdstuk 4	14
<i>Projecten waar Beer en de kinderen dol op zijn</i>	14
Project - Lief zijn voor elkaar! (= knuffels uit Puk)	15
Project- Ik en mijn familie	16
Project - Beregoed, dat ben ik (dit ben ik uit Puk)	17
Hoofdstuk 5	18
<i>Ontwikkelingsfasen van kinderen</i>	18
Baby's van 3 tot 8 maanden oud	18
Baby's van 8 tot 12 maanden oud	18
Kinderen van 1 tot 2 jaar oud	20
Kinderen van 2 tot 3 jaar	21
Kinderen van 3 tot 4 jaar	22
Hoofdstuk 6	24
<i>Dagprogramma voor een fijne dag bij Op Stoom</i>	24
Hoofdstuk 7	32
<i>Kleine pedagogische acties, de hele dag door</i>	32
De kinderen komen op de groep	32

Overgangsmomenten	33
Ritueel met dagritmekaarten	34
Aan tafel	35
zelf spelen (binnen en buiten)	36
Verschoenen of al zelf naar de wc	37
Activiteiten	38
naar bed en weer wakker	39
de kinderen gaan weer naar huis	40
wennen	41
Bijlage	42
<i>Bijlage 1: Sensitieve responsiviteit</i>	42
<i>bijlage 2: respect voor autonomie</i>	44
<i>bijlage 3: structureren en grenzen stellen</i>	45
<i>bijlage 4: informatie en uitleg geven</i>	46
<i>bijlage 5: begeleiden van positieve interactie</i>	47
<i>Bijlage 6: ontwikkelingsstimulering</i>	48
<i>Bijlage 7: Dagprogramma kinderdagverblijf</i>	49
<i>Bijlage 8: Dagprogramma Verlengde peuteropvang</i>	51
<i>Bijlage 9: Dagprogramma peuterspeelzaal en peuteropvang</i>	52
<i>Bijlage 10: Kleine pedagogiek bij: de kinderen komen op de groep</i>	53
<i>Bijlage 11: Kleine pedagogiek bij: Overgangsmomenten</i>	56
<i>BIJLAGE 12: KLEINE PEDAGOGIEK BIJ: Ritueel met dagritmekaarten</i>	59
<i>bijlage 13: kleine pedagogiek bij: Aan tafel!</i>	60
<i>Bijlage 15: kleine pedagogiek bij: baby's eten en drinken geven</i>	65
<i>Bijlage 16: kleine pedagogiek bij: vrij spelen (binnen en buiten)</i>	66
<i>bijlage 17: kleine pedagogiek: verschoenen of al zelf naar de wc</i>	69
<i>Bijlage 18: kleine pedagogiek bij: activiteiten</i>	72
<i>Bijlage 19: kleine pedagogiek bij: naar bed en weer wakker</i>	75
<i>Bijlage 20: kleine pedagogiek bij: de kinderen gaan weer naar huis</i>	78

Hoofdstuk 1

Kleine pedagogiek van Op Stoom

Jij werkt met kinderen en om hen draait het allemaal bij ons. We willen dat alle kinderen die bij Op Stoom komen elke dag een fijne dag hebben en dat ze van alles kunnen leren, want hoe waardevol is dat!

Op de meeste momenten van je werkdag ben je bezig met pedagogiek. Het zijn voortdurend kleine pedagogische acties die je onderneemt: in je communicatie en in je houding naar kinderen, in de keuzes die je wel of niet maakt voor kinderen, in de samenwerking met je collega. Al die kleine pedagogische acties zijn belangrijk. Je zorgt daarmee voor een goede ontwikkeling van kinderen in een fijne sfeer.

Om je hierbij te helpen, of als opfrisser, hebben we dit document voor je gemaakt.

Kleine pedagogiek van Op stoom heet het, omdat het gaat om alle kleine pedagogische keuzes die jij elke dag maakt. Die zijn van onschatbare waarde voor een klein kind.

Hoofdstuk 2

Pedagogisch beleid voor kinderen van nul tot vier jaar

Typisch Op Stoom

Op Stoom is wel een beetje typisch en daar houden we van! We ondernemen met lef en maken eigenwijze keuzes. Anders dan de meeste kinderopvangorganisaties. In de pedagogiek zijn we nogal uitgesproken. Dat we "het proces" van een kind zo belangrijk vinden bijvoorbeeld, of dat we baby's echt de ruimte geven.

Jouw pedagogisch handelen is typisch Op Stoom. Je bent liefdevol, je werkt geïnspireerd en je hebt een beetje lef. Kinderen zijn dol op je.

Wat zegt de wet?

Natuurlijk houden we ons aan de Wet Kinderopvang. Je werkt aan de hand van de pedagogische doelen die in de Wet Kinderopvang omschreven staan. Deze staan omschreven als *emotionele veiligheid bieden* aan kinderen, *persoonlijke en sociale ontwikkeling stimuleren* en kinderen *normen en waarden meegeven*. De doelen uit de wet kinderopvang breng je volgens de visie van Op Stoom in de praktijk.

Kinderen in de groep

De groep van een kinderdagverblijf bestaat uit maximaal 16 kinderen met maximaal drie pedagogisch medewerkers. De groep van een peuterspeelzaal, peuteropvang of de peuterplusgroep bestaat uit maximaal 16 kinderen met twee pedagogisch medewerkers. Dit staat zo omschreven in de Wet Kinderopvang en daar houden we ons natuurlijk aan. Kinderen hebben een eigen groep en ze mogen op verschillende momenten van de dag samen spelen met leeftijdsgenootjes uit een andere groep.

Vaste medewerkers op de groep

Om een veilige plek voor de kinderen te creëren hebben wij op elke groep vaste gediplomeerde pedagogisch medewerkers. Bij vervanging van ziekte en vakantie blijft waar mogelijk een van de vaste pedagogisch medewerkers altijd aanwezig zodat het voor de kinderen nooit vreemd is. De ervaring leert dat één vast gezicht met daarnaast de vertrouwde groepsruimte, bekende kinderen, Beer, het vaste ritme en dezelfde fijne manier van omgaan met kinderen een goede houvast biedt aan een kind om zich veilig en prettig te voelen.

Lieve actieve medewerkers

Al onze pedagogisch medewerkers zijn lief voor kinderen en hebben eindeloos geduld, jij ook! Kinderen voelen zich daarom fijn bij jou en ze kunnen zich spelenderwijs ontwikkelen, in hun eigen tempo.

Je hebt altijd tijd voor een knuffel en een fijn gesprekje. Je begeleidt de interactie tussen kinderen en stimuleert ze om samen te spelen en oog voor elkaar te hebben.

Elk kind een mentor

Elk kind heeft bij ons een mentor. Dat is een pedagogisch medewerker die bij voorkeur werkzaam is op alle opvangdagen van het kind. In KidsKonnnect houden we bij wie de mentor van een kind is. Natuurlijk hebben al onze medewerkers oog voor elk kind, maar de mentor van een kind let specifiek op het welbevinden van hem of haar. De mentor vult jaarlijks rond de verjaardag van het kind de observatie Kind in Beeld in. Indien mogelijk voert de mentor het intakegesprek op de groep op de eerste opvangdag. Daarnaast heeft het de voorkeur dat de mentor in de eerste weken op de groep zorg draagt over het voeden en naar bed brengen van de baby. Als mentor ben je ook het eerste aanspreekpunt voor ouders en onderneem je actie als er bijzonderheden zijn in de ontwikkeling van het kind. Als we ons zorgen maken over een kind delen we dit te allen tijde met zijn of haar ouders. De medewerker - en specifiek de mentor - heeft een signalerende en initiërende rol. De mentor voert minimaal jaarlijks een gesprek met het team over het welbevinden en de betrokkenheid van ieder mentorkind.

En wat ben je professioneel!

Je past de taal- en interactievaardigheden toe die belangrijk zijn voor een goede ontwikkeling van kinderen. Nog even op een rijtje welke vaardigheden je telkens weer gebruikt, klik je erop dan weet je weer precies hoe het zit.

Sensitieve responsiviteit

Respect voor autonomie

Structureren en grenzen stellen (Koppeling werkt niet)

Informatie en uitleg geven

Begeleiden van positieve interactie

Ontwikkelingsstimulering

Veel aandacht voor baby's

Baby's hebben veel liefdevolle zorg en aandacht nodig. Tijdens de verzorgmomenten neem je de tijd om gezellig met de kleintjes te praten. Spelen met de voetjes, kiekeboe-spelletjes doen, kijken en lachen. Je volgt het kindje en sluit aan bij wat hij aangeeft. Zo maak je er telkens weer een fijn speelmoment van. Dat geeft het kindje vertrouwen waardoor hij zich fijn voelt op de groep.

We vatten alles wat het baby'tje ziet in woorden. En ook met de kleintjes speel je met taal. Je praat veel tegen een baby'tje. Ze pruttelen en 'kletsen' binnen de kortste keren heel wat af. Gedurende de dag neem je volop tijd voor de allerkleinsten. Je splitst de groep op veel momenten op, wat je telkens goed afstemt met je collega, daardoor kan je voldoende aandacht geven aan alle kinderen.

Baby's krijgen letterlijk de ruimte

Baby's hebben vrijheid nodig om zich te kunnen bewegen. De motorische ontwikkeling in de eerste maanden gaat zo snel. Bij jou op de groep krijgen baby'tjes letterlijk alle ruimte want je gebruikt bijna geen wippertjes en dat is niet voor niks.

Voor een gezonde ontwikkeling van een baby'tje is het goed om kinderen zelf te laten oefenen met hun lijfje en dat kan niet in een wippertje, omdat het kindje daarin vast zit.

Baby's laat je lekker spelen op de zachte vloerbedekking, in de box of babytuin. Zo kan het kindje fijn bewegen en oefenen in buigen, strekken en draaien, met alle spieren.

Voor je het weet zijn ze ijzersterk! Als ze dan uitgespeeld en moe zijn geef je een flesje of gaan ze lekker naar bed. Baby'tjes volgen hun eigen slaapritme.

Wat kunnen ze ineens veel!

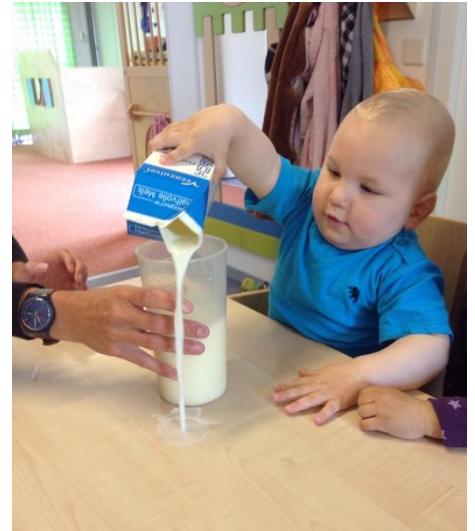
Als kinderen leren kruipen - en later lopen - wordt de wereld zoveel groter voor ze. Je stimuleert ze met allerlei spelletjes en activiteiten. Het is mooi om te zien hoe elk kind op zijn eigen manier communiceert en eigen interesses ontwikkelt.

Je kijkt veel naar kinderen en je weet wat het ontwikkelingsniveau van een kind is. Hier sluit je bij aan en je helpt het kind op weg naar de volgende stap in zijn ontwikkeling. Je kan nog even kijken bij het hoofdstuk *Ontwikkelingsfasen van kinderen* als je wilt weten hoe het ook alweer zit met de ontwikkeling van kinderen.

Eindeloos uitproberen

Wat leren ze snel en veel. Kinderen mogen eindeloos oefenen en uitproberen, want door te oefenen leer je veel. Het eindresultaat vinden we niet belangrijk, het proces is wat telt! Als een kind lekker bezig is, is het jouw rol om te kijken, te wachten en te luisteren naar wat hij doet en aangeeft. Of hij nou zelf zijn broekrits dicht probeert te doen, aan het kleien is of zijn broodje zelf smeert. Als je ziet dat een kind zijn interesse niet verliest kijk je alleen maar. Als je ziet dat hij begeleiding nodig heeft doe je dat vooral door uitleg te geven. Zoveel mogelijk zelf laten doen is fijn voor een kind en soms geef je een klein steuntje in de rug zodat ie vervolgens zelf weer verder kan.

Een fijne dag met Beer

Voor een fijne dag bij Op Stoom werken we met een dagprogramma. Dat geeft kinderen houvast en Beer is bij elk onderdeel ook van de partij. Beer heet gewoon Beer en je betreft hem op alle momenten van de dag bij activiteiten. Hij helpt met opruimen, troost bij het afscheid nemen, leest boekjes samen met de kinderen en hij speelt buiten.

Gezellig dat Beer er is en hij staat zelfs op de dagritmekaarten die je kan gebruiken om de dag begrijpelijk te maken voor kinderen. Je bent op deze manier voorspelbaar en kleine kinderen voelen zich daardoor veilig op de groep. Het dagprogramma mag je qua tijd natuurlijk flexibel toepassen.

Kleine vriendjes

Voor peuters is Op Stoom de ontmoetingsplek waar de eerste vriendjes worden gemaakt. Kinderen zijn de hele dag samen op de groep of buiten. Ze spelen eerst naast elkaar maar als ze ouder worden steeds vaker met elkaar. Vriendschappen ontstaan en kinderen kunnen oefenen in hun sociale vaardigheden. Jij begeleidt dit door ze samen te laten 'werken'. Elkaar helpen, in kleine groepjes samen spelen, je betreft kinderen de hele dag bij alles wat er gebeurt.

Spelen in hoeken

De inrichting helpt bij het opsplitsen van de groep in sub-groepjes. Dat gaat eigenlijk vanzelf als de ruimte goed is ingericht. Er zijn verschillende speelhoeken, zoals de bouwhoek, het keukentje en de verkleedhoek. Je zorgt ervoor dat het voor kinderen duidelijk is waar ze met wat kunnen spelen. Dat betekent dat je speelgoed sorteert, de groep elke dag opnieuw aantrekkelijk inricht en dat je zorgt dat het er schoon en fris is.

In de hoeken kan een kind fijn geconcentreerd spelen. Hoekjes zorgen tegelijkertijd voor meer privacy op de groep. Ook als je klein bent is het fijn dat je je af en toe even terug kan trekken.

Taal en interactie met kinderen is fijn

Gezellig samen op de grond met een boekje, lezen is fijn! Je leest veel voor en activiteiten worden vaak ingeleid met een boekje én met Beer. Aan taalontwikkeling besteed je sowieso veel aandacht. Je benoemt wat je doet en je leert kinderen bewust nieuwe woorden. En natuurlijk zingen jullie samen elke dag liedjes. We gebruiken taal die je als volwassene ook spreekt. Je past de taal- en interactievaardigheden toe die belangrijk zijn voor een goede ontwikkeling van kinderen.

Lekker creatief

Welk kind houdt niet van klieren, knippen, kleien, plakken of verven? Dat doen we dan ook graag met ze. Je inspireert de kinderen, bijvoorbeeld door vooraf een verhaal voor te lezen, en geeft de kinderen vervolgens alle ruimte om hun creativiteit te ontdekken. Het ontdekken van materialen hoort daar ook bij. Hoe weet je anders dat lijm plakt en verf niet? En wat kun je ermee? Hoe voelt het? Hoe ruikt het? Kinderen mogen het allemaal zelf ervaren. Zo leren ze na te denken over wat ze willen maken en hoe ze dat kunnen realiseren. Het proces is wat telt!

Reizigers op de groep

Er worden allerlei leuke activiteiten aangeboden door jou en je naaste collega's. Daarnaast komen de Reizigers van Op Stoom langs, zoals de Dansreiziger, de Muziekreiziger, de Knutselreiziger, de Kookreiziger of de Sportreiziger die inspirerende en niet-alledaagse activiteiten aanbieden. Kinderen mogen meedoen als ze dat willen. Dat is meestal wel het geval want de Reizigers worden met veel enthousiasme door de kinderen onthaald. Jij en je collega's splitsen de groep op en één van jullie doet mee.

Feestjes vieren en uitstapjes

Als een kind jarig is, wordt dat natuurlijk gevierd. Er wordt voor de jarige gezongen en het kindje mag trakteren. Je overlegt vooraf met de ouders of en welke traktaties ze willen uitdelen en je adviseert een kleine en gezonde traktatie.

Bij Op Stoom worden feestdagen en andere festiviteiten gevierd. We maken er een klein fijn feestje van met elkaar op de groep. Bijvoorbeeld Kerst, Pasen, Carnaval, de Kinderboekenweek of het voorleesontbijt.

Jaarlijks maken we een uitstapje met alle peuters. We gaan er op uit met de paardentram. Daarnaast maak je geregeld kleine uitstapjes met de kinderen. De wereld wordt voor kinderen steeds iets groter.

Samen met de ouders

Als een kind gebracht wordt, is er altijd gelegenheid om informatie uit te wisselen over het kind. Het is belangrijk dat ouders vertrouwen hebben in jou en dat zij hun kind met een gerust hart brengen. Dat vertrouwen bied je door met ouders te praten en te vertellen wat er allemaal gebeurt op de dag en hoe het met het kind gaat.

Dat is even wennen

Kinderen moeten wennen aan de nieuwe situatie en jij helpt ze daarbij. We hebben een wenbeleid bij Op Stoom, dat beleid ken je natuurlijk. Je hebt goede afspraken met de ouders gemaakt, zodat zij met vertrouwen hun kindje komen brengen en weten wat er gaat gebeuren en wat er van ze verwacht wordt. Voor ouders is het ook best wennen om hun kind uit handen te geven.

Je zorgt ervoor dat je een goed contact opbouwt met ouders en je neemt zelf het initiatief tot gesprekjes. Ook bij het ophalen vertel je de ouder altijd wat het kind heeft gedaan. Over de activiteiten, ontwikkelingen en het plezier daarbij. Over samenspelen met andere kinderen en over eten en drinken en andere zorgaspecten. Het gaat over fijne kleine dingetjes rondom het kind die opvielen die dag. Ook als het die dag even wat minder goed ging met het kind praat je daar over met de ouder.

Afscheid nemen

Sommige kinderen hebben moeite met afscheid nemen van hun ouders. Ook als ze iedere keer weer plezier hebben op de groep kan het toch zijn dat het afscheid moeilijk is. Je vraagt ouders dan kort en duidelijk afscheid te nemen op het moment dat zij weg willen gaan. Dat is voor hun kindje het minst moeilijk. Beer helpt hierbij. Jij of je collega neemt het kindje dan over van de ouder en samen zwaai je de ouder uit. De ouder mag altijd even bellen als hij geen gerust gevoel heeft. In veruit de meeste gevallen zijn kinderen dan alweer heerlijk aan het spelen.

Kind in Beeld en oudergesprekken

We kijken altijd met aandacht naar een kind, daardoor weten we wat er speelt in de belevingswereld van een kind, hoe het kind zich bij ons voelt en hoe het gaat op de groep. Als ouders hun kind komen ophalen vertellen we wat over de belevenissen van die dag. Van de fijne kleine dingen die opvielen tot de ontwikkeling die een kind doormaakt. Jaarlijks maken wij een observatie 'Kind in Beeld'. De ouders ontvangen de observatie via het ouderportaal en kunnen deze overdragen aan de basisschool en de BSO. Afhankelijk van de wens van de ouders of van ons vindt er een gesprek plaats.

Altijd in gesprek

Ouders kunnen natuurlijk te allen tijde een gesprek aanvragen met jou of je collega als meer informatie gewenst is. Je maakt hier graag tijd voor.

Hoofdstuk 3

Beer is erbij

Een Beer? Yep! We werken tegenwoordig met een beer op de groep. Hij steekt zijn neus graag overal in en wil er continu bij zijn. Beer maakt makkelijk contact en is bevriend met alle kinderen. Dat is natuurlijk wel grappig. En fijn. En ontroerend op momenten. En Beer heeft er altijd zin in dus dat komt goed uit.

Beer heet gewoon Beer en je betreft hem op alle momenten van de dag bij activiteiten. Voor een fijne dag bij Op Stoom werken we met een dagprogramma. Dat geeft kinderen houvast en Beer is bij elk onderdeel ook van de partij. Hij helpt met opruimen, troost bij het afscheid nemen, leest boekjes samen met de kinderen en hij speelt buiten.

Gezellig dat Beer er is en hij staat zelfs op de dagritmekaarten die je kan gebruiken om de dag begrijpelijk te maken voor kinderen. Je bent op deze manier voorspelbaar en kleine kinderen voelen zich daardoor veilig op de groep.

Beer maakt altijd wel iets mee wat de kinderen herkennen. Hij lust bijvoorbeeld zijn eten niet, zijn oma komt logeren in het weekend, of hij heeft nieuwe laarsjes gekregen. Beer doet de hele dag mee.

Hoofdstuk 4

Projecten waar Beer en de kinderen dol op zijn

Van specifieke onderwerpen weten jij en Beer zo'n beetje alles. Dat zijn de drie projecten die we jaarlijks met kinderen doen, die gaan over het ontwikkelen van een positief zelfbeeld bij kinderen: "ze vinden me aardig en Beer vindt me altijd leuk, dus ik kan mezelf zijn" speelt in het onbewuste van een klein kind. De projecten die we jaarlijks bij Op Stoom doen hebben te maken met het ontwikkelen van de identiteit van een kind.

Een kind leert op een gegeven moment onderscheid te maken tussen zichzelf en al het andere. Het "ik" wordt ontwikkeld. Dat start meestal vanaf 18 maanden. Dan begint ook de zelfwaardering, die natuurlijk al gevoed wordt door jou en door Beer vanaf het prille begin op de opvang, ook als een kindje nog een klein baby'tje is.

Beer helpt je dus gewoon een handje bij het begeleiden van kinderen in hun ontwikkeling. Lekker handig! We weten allemaal dat een kind zich veilig bij je voelt als je met liefde en geduld aandacht hebt voor hem. Omdat kinderen zich met Beer kunnen identificeren betrek je Beer bij allerlei onderwerpen die helpen bouwen aan een positief zelfbeeld bij kinderen.

De vaste momenten met Beer in het dagprogramma doe je elke dag. Daarnaast doen we bij Op Stoom jaarlijks projecten rondom de volgende onderwerpen, waar je Beer bij gebruikt.

[Project - Lief zijn voor elkaar! \(= knuffels uit Puk\)](#)

[Project- Ik en mijn familie](#)

[Project - Beregoed, dat ben ik \(dit ben ik uit Puk\)](#)

En dat is nog niet alles. Je werkt door het jaar heen vast nog met meer grote of juist piepkleine thema's waar je Beer bij gebruikt. Denk aan thema's als water, dieren, seizoenen of de thema's die je misschien al gebruikt hebt bij Uk en Puk als je hiermee gewerkt hebt.

Project - Lief zijn voor elkaar! (= knuffels uit Puk)

Beer is echt een knuffeldier, hij houdt ervan om geaaid te worden en met kinderen te stoeien en te kroelen. Ook vindt ie het leuk om kinderen te helpen of om geholpen te worden door kinderen die al groot zijn. Lief zijn voor elkaar en vriendjes worden is het onderwerp.

Altijd maar lief zijn kan en hoeft natuurlijk niet maar jij leert kinderen op heel jonge leeftijd al dat de basis is dat je goed voor elkaar probeert te zijn. Dat samen dingen doen gezellig is en je leert kinderen belangstelling voor elkaar te hebben.

Je leert kinderen met de activiteiten uit dit project allerlei sociale vaardigheden aan, dát is handig voor later! Je neemt de kinderen (én Beer) serieus en met veel geduld en gezelligheid laat je de kinderen en Beer de hele dag door zoveel mogelijk meedoen. Je betreft kinderen bij elkaar en verwoordt wat ze doen: "Zie je wel Mia, Daan kan jou heel goed helpen met die moeilijke rits dichtdoen". Zo bouw je aan een positief zelfbeeld van een kind en leer je ze lief voor elkaar te zijn en dat dat fijn is.

Het is belangrijk dat je aansluit bij de belevingswereld van de kinderen en dat je samen met de kinderen het verloop van de activiteit bepaalt. Het kind heeft altijd inbreng in de activiteit, of het nu om knutselen gaat, of om samen de tafel dekken of om boekjes lezen.

Activiteiten

Je bedenkt zelf natuurlijk volop leuke activiteiten voor dit project. Daarnaast kun je denken aan:

- Een knuffelmaand. Kinderen brengen hun knuffel mee van huis. Er worden allerlei activiteiten met de knuffels bedacht deze maand
- Een versje over knuffelen dat aan kinderen wordt geleerd en beeldend wordt uitgevoerd
- Kinderen geven baby'tjes (nog) vaker een flesje en een extra knuffel
- Kinderen brengen Beer naar bed met alle rituelen die daarbij horen
- Beer heeft ruzie. De kinderen helpen dit oplossen
- Voorleesboekjes in dit thema worden verteld en uitgebeeld

Project- Ik en mijn familie

Hoort Beer nou wel bij je familie of niet? Kinderen ontdekken door dit project wat familie is en welke mensen bij hun familie horen.

Het gezin en ook andere familieleden zijn belangrijk voor kinderen. Ik en mijn familie is een onderwerp dat heel dicht bij de belevingswereld van kinderen staat. Hiermee maak je de wereld voor een kind weer een stukje begrijpelijker. Het kind leert wat familie is en wie dat allemaal zijn. Als Beer geen familie is, en de kinderen onderling ook niet, wat zijn ze dan wel? En is een huisdier familie?

Het is een heel sympathiek project om met kinderen te doen, ik en mijn familie. Je haalt de familie een beetje naar het kinderdagverblijf of de peuteropvang toe door hier aandacht aan te besteden. Het kind voelt dat hij er toe doet en dat zijn familie leuk is voor anderen om over te weten. Dat biedt zelfvertrouwen. Ook voor ouders is het leuk om te horen dat jullie een project over familie doen.

Activiteiten

Je bedenkt zelf natuurlijk volop leuke activiteiten voor dit project. Daarnaast kun je denken aan:

- Foto's van thuis
- Fantasiespel, doen alsof je papa of mama bent. Of Opa, Oma, etc.
- Een fotowand maken van familie
- Fotolijstjes versieren
- Liedjes over familie
- Boekjes lezen over familie
- Familie komt op bezoek
- Mag Beer bij je thuis logeren?

Project - Beregoed, dat ben ik (dit ben ik uit Puk)

Kinderen beseffen op een zeker moment dat ze een eigen "ik" hebben en anders zijn dan andere kinderen. We sluiten hierbij aan door samen het eigen persoontje te ontdekken: Beer zit lekker in zijn vel en voelt zich beregoed, maar welke emoties hebben kinderen eigenlijk? En hoe zien die er uit? Allemaal verschillend, wat leuk!

Wie ben je en wat vind je? Dit project is belangrijk omdat het helpt in de ontwikkeling van de identiteit van het kind. Je leert het kind dat je mag zijn wie je bent en dat iedereen verschillend is. Je waardeert samen deze verschillen. Hiermee bouw je aan een positief zelfbeeld van het kind.

Bij kleine kinderen gaat dit over geslacht, leeftijd en familie en nog wat minder over persoonlijkheidskenmerken. Ook gaat het over hoe je er eigenlijk uit ziet, we hebben benen, armen en oren. En nee... wij hebben geen staart. Beer wel! En over wat jij lekker of mooi vindt en dat dat voor iedereen anders is. Ook gaat het over emoties. Welke gezichten trek je als je blij bent, of boos?

Activiteiten

Je bedenkt zelf natuurlijk volop leuke activiteiten voor dit project. Daarnaast kun je denken aan:

- Samen in de spiegel kijken en alles benoemen wat je ziet
- Een vloertekening maken van de kinderen en van Beer
- Wie vindt wat lekker ruiken, smaken (en wat vies)
- Elkaar vertellen wat je mooi vindt aan de ander, verschillen benoemen
- Fantasiespel met emoties nadoen
- Een (foto) boekje maken
- Boekjes lezen met onderwerpen van dit project

Hoofdstuk 5

Ontwikkelingsfasen van kinderen

Als een kind zich emotioneel voldoende veilig voelt en lekker in zijn vel zit gaat de ontwikkeling razendsnel de eerste vier jaar.

Omdat je met jonge kinderen werkt is het nodig om basiskennis te hebben over de ontwikkelingsfasen van kinderen. Dan begrijp je kinderen beter. Je kan aansluiten bij wat een kind al kan en ze spelenderwijs helpen stapjes in hun ontwikkeling te maken.

We geven naast een algemene inleiding per leeftijdsfase, de ontwikkeling kort weer op motorisch, sociaal-emotioneel en spraak-taal gebied.

Baby's van 3 tot 8 maanden oud

Algemeen

Een baby van deze leeftijd beweegt graag, speelt met zijn voetjes en interessante voorwerpen. Hij kijkt om zich heen, probeert dingen uit, stopt dingen in zijn mond om te ontdekken en de baby ontdekt zijn lichaam en de directe omgeving. De baby is geïnteresseerd in alles wat er rondom hem gebeurt.

Motoriek

Het grijpen wordt steeds verfijnder en een baby kan op deze leeftijd voorwerpen vastpakken. Een baby rolt van rug naar buik in deze maanden, schuift door de groep op zijn buik, leert zitten (nog niet altijd stabiel) en soms al kruipen. De baby leert zich optrekken.

Sociaal-emotioneel

Er ontstaat er een specifieke band tussen jou en de baby. Hij draait zich om als hij de stem van zijn verzorgers hoort en begint te lachen en te trappelen. Ook lacht hij naar andere mensen die hij herkent. De baby is gefascineerd door zijn eigen spiegelbeeld en raakt het aan, al weet hij niet dat hij zichzelf ziet.

Spraak en taal

Een baby kraait en maakt allerlei geluidjes. Combinaties van klinkers en medeklinkers maken vindt een baby leuk. Hij herhaalt zijn eigen geluidjes, doet andere geluiden na en brabbelt tegen het speelgoed.

Baby's van 8 tot 12 maanden oud

Algemeen

Een baby ziet en ontdekt in de leeftijd van 8 tot 12 maanden veel nieuwe dingen. De wereld wordt groter omdat hij motorisch vaardiger wordt. Daardoor gaat hij zijn omgeving op een andere manier zien en ervaren. Om te weten hoe iets eruitziet moet het kind het voelen, eerst met de mond en later met de handen.

Eerste woordjes worden gesproken, hij kan zwaaien en de oog-handcoördinatie wordt steeds beter. Een baby van deze leeftijd kan een voorwerp in alle richtingen volgen. De baby interesseert

zich nu in sterke mate voor kleine dingen en zachte geluiden: het waarnemen wordt steeds verfijnder.

Motoriek

De baby kan nu voorwerpen al goed vastpakken. In het begin laat de baby een voorwerp nog los zonder controle, maar tussen de 10 en 12 maanden kan hij het voorwerp van de ene hand naar de andere overgeven. Ook kan de baby een voorwerp gericht in een doos doen. Het zitten wordt stabiel en lukt steeds langer en de baby probeert zich op te trekken tot stand. Het maakt de eerste pasjes aan de hand of langs de meubels, hierdoor wordt zijn wereld een stukje groter.

Sociaal-emotioneel

Een baby kan eenkennig worden, last krijgen van scheidingsangst en een beetje bang worden voor vreemden. Spelletjes als kiekeboe spelen zijn kleine grappige momentjes tussen jou en het kind en de herhaling ervan leidt tot veel pret samen.

Spraak en taal

Wijzen, knikken en reageren op muziek zijn voorbeelden van communicatie van een baby op deze leeftijd. Hij begint de eenvoudige opdrachten die je geeft te begrijpen, schudt met zijn hoofd, wijst en maakt gebaren.

Een baby in deze fase kan al een enkel woordje zeggen, maar doet nog voornamelijk geluiden na.

Kinderen van 1 tot 2 jaar oud

Algemeen

Een kind tussen de 1 en 2 jaar wordt steeds beweeglijker. De eerste losse stapjes worden gemaakt, gevolgd door helemaal loslopen, rennen en klimmen. Het helpt mee met aankleden en wil zelf eten. De woordenschat wordt uitgebreid en het kind kan plaatjes herkennen. Tussen de 1 en 2 jaar groeit een kind gemiddeld 12 cm in lengte.

Motoriek

De fijne motoriek is nu zo verfijnd dat een dreumes met een pincetgreep een voorwerp kan vastpakken en weer gericht loslaten. De dreumes kan een toren bouwen van een paar blokjes en bladzijden van een boek omslaan. Het los lopen gaat steeds soepeler en hij kan zelf gaan zitten. Later in de tijd volgen rennen, springen, dansen en klimmen.

Sociaal-emotioneel

Zelfstandigheid speelt een belangrijke rol in deze leeftijdsfase. Het kind wil steeds meer dingen zelf doen, zoals helpen met aankleden en zelf eten met lepel en vork en laat dat ook steeds duidelijker merken. Hij probeert contact te maken door te praten en gebaren te gebruiken. De dreumes vindt het leuk om kleine klusjes te doen, met de dagelijkse dingen mee te helpen.

Vanaf ongeveer 1,5 jaar ontwikkelt een kind zijn autonome persoonlijkheid. Dat is de periode van het **ik** en ook van weigeren. Het kind beseft het onderscheid tussen hem en de ander en wil zijn zelfstandigheid tonen. Hij ontdekt zijn krachten en mogelijkheden en je moet hem de kans geven om dat in zijn spel te kunnen laten zien. Rekening houden met een ander kan hij nog niet dus een kind is niet altijd aardig voor andere kinderen.

Spraak en taal

Een kind kan bij de leeftijd van 1 jaar een paar woordjes zeggen en dat worden er steeds meer. Hij reageert op zijn naam en hij brabbelt gevarieerd. Het klinkt in het begin nog als een eigen taaltje en gaat steeds meer te lijken op de eigen taal (moedertaal). Voorwerpen kan hij herkennen aan hun naam en ook plaatjes worden herkend.

Taal is belangrijk in de vroege ontwikkeling (0-3 jaar). Het is noodzakelijk dat je het jonge kind verbaal begeleid in zijn spel. Op die manier komt de verbinding tussen de situatie en de woorden die daar aan gegeven worden tot stand. Het jonge kind leert zo situaties herkennen kan steeds beter op een juiste manier reageren op de situatie.

Kinderen van 2 tot 3 jaar

Algemeen

Een kind kan nu goed lopen en klimmen. Hij leert steeds beter zijn lichaam onder controle te houden. Ook op sociaal-emotioneel gebied maakt hij stappen. Hij wordt zelfstandiger en maakt contact met anderen. Het kind begrijpt steeds meer en praat ook steeds meer. Vanaf deze leeftijd gaan de zintuigen horen en zien steeds meer de rol overnemen van het betasten, aftasten en voelen. Tussen de 2 en 3 jaar groeit een kind gemiddeld 10 cm in lengte.

Motoriek

Het kind wordt steeds beter in de oog-handcoördinatie en kan een beetje scheuren en plakken. Het tekenen begint op gang te komen en sommige kinderen kunnen op deze leeftijd al een cirkel natekenen. De peuter kan met een lepel zelf zijn soep eten en hij leert bij jou zelf zijn broodje smeren. Hij krijgt steeds meer controle over de grove motoriek, kan harder rennen en het lukt de peuter soms al om te huppelen. Het leert traplopen, eerst opkruipen en later rechtop lopen. Overdag zijn peuters van rond de 3 jaar over het algemeen zindelijk.

Sociaal-emotioneel

Als de peuter 2 jaar is speelt het nog niet echt met andere kinderen maar is het nog erg op zichzelf gericht. De periode van het **ik** en ook van weigeren is in volle ontwikkeling. Hij wil niet dat andere kinderen aan zijn speelgoed zitten. Naarmate de peuter ouder wordt, verandert dit en gaat hij met andere kinderen spelen. Daardoor leert de peuter

sociale vaardigheden. Hij wordt zelfstandiger en leert om te gaan met andere kinderen en mensen, andere omgevingen en emoties.

Spraak en taal

Een peuter tussen de 2 en 3 jaar kan gemiddeld zinnen van drie woorden maken. Hij gaat verkleinwoordjes, voorzetsels en meervoudsvormen gebruiken. Het kind begrijpt eenvoudige aanwijzingen en leert begrippen, zoals groot en klein, te gebruiken.

Net als bij een baby'tje gebruik je nu ook veel taal. Je geeft woorden aan de dingen die een kind doet en ziet en je spreekt in korte zinnen. Het kind kan de begrippen nog niet benoemen maar wel toepassen, een auto **voor** de andere zetten bijvoorbeeld.

Kinderen van 3 tot 4 jaar

Algemeen

Een kind tussen de 3 en 4 jaar leert beter zijn evenwicht te bewaren, kan op 1 been staan en ook hoger springen. Hij leert wat afspraken zijn, maakt vriendjes en krijgt zelfkennis en zelfvertrouwen. Het kind maakt langere zinnen en praat duidelijker. Tussen de 3 en 4 jaar groeit een kind gemiddeld 8 cm in lengte.

Motoriek

Een kind in deze leeftijdsfase leert knippen en hoge torens bouwen. Hij kan een pen of potlood met de pincetgreep vasthouden. De peuter kan zichzelf al een beetje aankleden en de veters van de schoenen lostrekken. Hij leert fietsen met zijwieltjes en leert op zijn tenen te staan en te lopen. Als het kind nog niet zindelijk was dan wordt hij dat in dit jaar.

Sociaal-emotioneel

Contact met andere kinderen wordt belangrijker. Het kind gaat samen spelen met andere kinderen en wacht bij het spelen op zijn beurt. Soms maakt hij al vriendjes. Het kind begint zich in te leven in anderen en hij leert zijn eigen gevoelens steeds beter te uiten. Hij wordt zich ook meer bewust van emoties en gevoelens van andere kinderen en volwassenen. Het kind ontwikkelt een eigen identiteit.

Spraak en taal

Het kind spreekt in korte zinnen en vertelt eenvoudige verhaaltjes. Hij kan eenvoudige vragen beantwoorden en kleine tweevoudige opdrachtjes uitvoeren. Voor vreemden is het kind steeds beter te verstaan. Hij verbetert de zinsopbouw en leert veel nieuwe woordjes. Het kind wil alles weten stelt daarom veel vragen. Hij leert ook letters herkennen en begrijpen.

Hoofdstuk 6

Dagprogramma voor een fijne dag bij Op Stoom

Je bent flexibel met de indeling van activiteiten en de duur ervan en ondertussen geniet je van wat de kinderen aan het doen zijn. Het ene kindje kan eindeloos knutselen terwijl het andere nog een korte spanningsboog heeft en meer behoefte heeft aan vaker kunnen rennen en klauteren. Voor kinderen is het heerlijk (én noodzakelijk) dat jij geduldig bent en met ze mee beweegt.

Ondanks het eigen ritme van kinderen bestaat de dag uit vaste momenten. Dat geeft de kinderen duidelijkheid en houvast. Op deze vaste momenten worden liedjes gezongen, verhalen verteld en voorgelezen. En Beer doet mee natuurlijk! Ook gaan we op vaste momenten met elkaar aan tafel om samen wat te drinken en te eten. Al deze momenten zitten vol van pedagogische handelingen. Hoe je het doet, daar gaat het om en dat kun je lezen. In het pedagogisch beleid én in dit hoofdstuk. Daarin wordt het vaste moment benoemd en de kleine pedagogische handelingen die daarbij horen.

De baby'tjes volgen hun eigen ritme natuurlijk en de taken worden zo verdeeld door de pedagogisch medewerkers dat er ook met baby'tjes apart gespeeld kan worden. Vanaf ongeveer 1 jaar wordt het individuele ritme van een kindje stap voor stap ingepast in het groepsritme.

Bijlage 1: Sensitieve responsiviteit

Je sluit aan bij de behoeftes en interesses van de kinderen en je gaat mee met de gedachtesprongen van het kind. Hoe gebruik je taal?

Praat op een vriendelijke manier

Jouw contact met kinderen is altijd positief. Dit is belangrijk voor een kind. Het kind voelt zich sneller prettig als er een positieve sfeer heerst en hij kan uitgaan van een positieve benadering, je bent daarmee voorspelbaar en dat is belangrijk. Het kind heeft het gevoel gewaardeerd te worden en daarmee bouw je aan het positief zelfbeeld van het kind.

Benoem wat je doet en ziet

Als je praat over wat je doet en ziet, krijgen kinderen de kans te zien en te horen wat er gebeurt. Zo slaan ze het gaandeweg goed op in hun geheugen. Benoem wat je doet en wat het kind doet.

"Ik zal de appel even snijden, dan krijgt iedereen een stukje" en "je wast je handjes onder de kraan, daar is de zeep".

Je kan veel benoemen, kinderen krijgen daarmee grip op de wereld om hen heen en ze leren nieuwe woorden en begrippen. Daarbij zoek je naar de juiste balans want soms is stilte juist fijn. Als kinderen heel geconcentreerd met iets bezig zijn dan kan je ze namelijk ook uit die concentratie halen door aandacht te geven met woorden. Dat wil je dan juist niet.

Gebruik inhoudswoorden

Noem de dingen bij hun naam. Zeg dus niet *"leg die daar maar neer"* maar zeg *"leg de lepel maar in de la"*. Je gebruikt dus vaker concrete woorden dan verwijswoorden.

Help het kind verwoorden wat het bedoelt of voelt

Als een kind iets aan je vertelt wat niet helemaal correct geformuleerd is dan herhaal je de zin in correcte woorden. Daarmee laat je zien dat je hem begrepen hebt en help je hem door te laten zien hoe de zin hoort te lopen (zonder dat je corrigeert). Een kind voelt zich hierdoor begrepen.

"ikke pop" kan je herhalen door te zeggen *"je wilt de pop. Kijk, ik geef je de pop. Alsjeblieft"*.

"Auw, voet au" kan je herhalen door te zeggen *"doet je voet pijn Mieke, laat eens kijken"*.

Spreek het kind persoonlijk aan

Noem regelmatig de naam van het kind. Dat maakt het contact persoonlijk en het kind voelt zich gewaardeerd.

"Je hebt op de wc geplast, Max. Goed gedaan!" of *"Tijmen, kijk een wat Tom kan, hij doet een kopro!"*.

Bijlage 2: respect voor autonomie

Je begeleidt en stimuleert de kinderen zonder dat je eigen initiatieven of verantwoordelijkheden van kinderen overneemt. Goed aansluiten bij kinderen is heel belangrijk. Hoe gebruik je taal en non-verbaal contact?

Maak oogcontact tijdens het praten

Het kind weet zo dat je het tegen hem hebt. Doordat je je bewust op hem richt voelt het kind zich meer betrokken.

Laat merken dat je luistert

Je kan meegaan in de gedachtesprongetjes die een kind maakt als je goed luistert en kijkt naar zijn non verbale gedrag. Je hebt geduld en wacht zijn zinnen af. Soms help je een beetje zonder dat je alles invult voor de ander:

Gebruik kleine woordjes: *oh? Wat leuk! Snap ik*

Stel vragen aan het kind: *Wat bedoel je met..? zeg je dat je met de auto's wilt spelen?*

Vat samen of trek een conclusie.

Je spreekt je waardering uit: *"ik zie dat je het goed probeert, knap van je."*

Noem het kind bij de naam

"Wil je ook iets zeggen, Marlies?"

Praat op een vriendelijke manier

Jouw contact met kinderen is altijd positief. Dit is belangrijk voor een kind. Het kind voelt zich sneller prettig als er een positieve sfeer heerst en hij kan uitgaan van een positieve benadering, je bent daarmee voorspelbaar en dat is belangrijk. Het kind heeft het gevoel gewaardeerd te worden en daarmee bouw je aan het positief zelfbeeld van het kind.

Bijlage 3: structureren en grenzen stellen

Intro

Je hebt een belangrijke rol ervoor te zorgen dat een kind in dié situaties komt waarin het kan leren. Kinderen gaan pas spelen (en dus leren) als ze zich veilig voelen. En hiervoor hebben ze houvast nodig.

Kinderen hebben houvast nodig door middel van structuur, want dat geeft een veilig gevoel. Ze weten dat ze binnen de grenzen fijn kunnen spelen en ontdekken.

Je biedt de kinderen structuur door bijvoorbeeld een vaste dagindeling te maken. Daar gebruik je de dagritmekaarten van Beer voor. Als je dit elke dag doorneemt herkennen kinderen het ritme en weten ze wat er gaat gebeuren. Dat is fijn.

Door grenzen te stellen, te kaderen, door bijvoorbeeld de keuze voor broodbeleg beperkt te houden, is het voor kinderen juist mogelijk om te kunnen kiezen. Je maakt het behapbaar voor een kind en je past de kaders die je aangeeft aan bij het ontwikkelingsniveau van een kind.

In communicatie met kinderen breng je ook structuur aan. Je luistert goed en je benoemt wat het kind zegt, voelt of bedoelt. Natuurlijk controleer je ook of jouw boodschap overkomt waarbij je goed kijkt naar de reactie van kinderen op jou.

Bijlage 4: informatie en uitleg geven

Intro

Kinderen begrijpen veel nog niet. Als je klein bent moet je 'de wereld' nog leren kennen. Dat begint klein en heel dichtbij. Stap voor stap wordt 'de wereld' telkens ietsje groter en kinderen snappen gaandeweg beter hoe het gaat en werkt in hun vertrouwde omgeving.

Jij kunt het kind stimuleren door nieuwe informatie te geven. Voor kinderen is het fijn om grip te krijgen op dingen. Dat geeft een veilig gevoel en iets nieuws leren kennen maakt nieuwsgierig. Dan ben je bezig met de ontwikkeling van een kind.

Het is belangrijk dat je informatie en instructie geeft die aansluit op de behoefte, de aandacht en het ontwikkelingsniveau van het kind. We gaan ervan uit dat je goed op de hoogte bent van de ontwikkelingsfasen van kinderen in verschillende leeftijden.

Bijlage 5: begeleiden van positieve interactie

Intro

Je begeleidt de kinderen de hele dag. Het is belangrijk dat je goed kijkt naar kinderen, naar ze luistert en wacht als ze jou iets proberen te laten zien of te vertellen. Als **kijken**, **wachten** en **luisteren** je tweede natuur is dan lukt het jou om kansen te grijpen en kansen te creëren en daarmee kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling.

Positieve interactie met kinderen betekent dat je op een positieve manier contact maakt met kinderen of onderlinge contacten tussen kinderen stimuleert. Zó dat het oplevert voor het kind in zijn ontwikkeling.

Kansen grijpen.

Praten en uitleggen kun je in elke situatie doen. Je grijpt de kansen die zich voordoen tijdens verzorgings- of speelactiviteiten.

"Max, het lukt jou wel om je schoenen al zelf aan te doen. Probeer het maar"

Je gebruikt taal bij de gebeurtenissen die zich voordoen. Hierdoor krijgen kinderen een groot en gevarieerd taalaanbod, wat goed is voor de taalontwikkeling en begripsvorming van een kind.

Kansen creëren.

Je kunt ook zelf kansen creëren om aan (taal)ontwikkeling van kinderen te werken. Dit doe je door kinderen activiteiten aan te bieden die een positieve invloed hebben op hun (taal)ontwikkeling.

"Ben je naar de dierentuin geweest Lieke? Zullen we dan samen in het boekje van de dieren gaan kijken?"

"We gaan soep maken. Wat zit er allemaal in de soep?"

Het is belangrijk dat je de activiteiten zoveel mogelijk afstemt op de interesses en het ontwikkelingsniveau van de kinderen en dat je goed kijkt, wacht en luistert. Kleine kinderen hebben een heel ander tempo dan jij hebt!

Bijlage 6: ontwikkelingsstimulering

Het jonge kind ontwikkelt zich razendsnel. Zo'n kleintje groeit als kool en leert in een paar jaar enorm veel! Je draagt volop bij aan de ontwikkeling van kinderen bij Op Stoom, elke dag opnieuw.

Goed kijken naar wat een kind al kan en hem uitdagen een stapje verder te gaan, dat doe je eigenlijk heel de dag. Het zijn voortdurend kleine pedagogische acties die je onderneemt: in je communicatie en in je houding naar kinderen, in de keuzes die je wel of niet maakt voor kinderen, in de samenwerking met je collega.

"Als je je handje goed gebruikt kan je zelf naar boven klimmen, probeer het maar."

Al die kleine pedagogische acties zijn belangrijk. Je zorgt daarmee voor een goede ontwikkeling van kinderen in een fijne sfeer. Duik maar in ons pedagogisch beleid en in alle kleine pedagogische acties maar, je herkent jezelf er vast helemaal in.

Bijlage 7: Dagprogramma kinderdagverblijf

Bijlage 8: Dagprogramma Verlengde peuteropvang

Bijlage 9: Dagprogramma peuterspeelzaal en peuteropvang

Hoofdstuk 7

Kleine pedagogische acties, de hele dag door

De kinderen komen op de groep

De groep is voorbereid op de komst van de kinderen en ouders: tafels en stoelen zijn schoongemaakt, de speelhoekjes heb je aantrekkelijk en speelbaar ingericht, er is voldoende voorraad op de groep. Het overdrachtsformulier/-schrift ligt klaar. De ipad om kinderen aan te melden is gereed voor gebruik.

Je zorgt voor een taakverdeling tussen jou en je collega('s), zodra de tweede (en derde) collega binnenkomt: wie doet de overdracht met de ouders, wie begeleidt de kinderen van wie de ouders er niet meer zijn?

Bij samenvoeging van groepen aan het begin van de dag begroet je iedere ouder en doe je met hen de overdracht. Je noteert belangrijke zaken voor je collega en bespreekt aanvullingen op een vast moment zodra je collega met haar dienst is begonnen.

Er zijn op de locatie algemeen geldende afspraken over op welk vast moment de groepen weer worden gesplitst. Je kent de afspraken en overlegt met je collega of dit eerder kan op momenten waarop het eerder dan verwacht te druk wordt of wanneer kinderen er moeite mee hebben.

Ouders zijn ervan op de hoogte dat een afscheid zorgvuldig, kort, duidelijk en steeds op dezelfde manier kan gebeuren. En ze zijn ervan op de hoogte dat wij overdracht bij het brengen belangrijk vinden.

[Bijlage 10: Kleine pedagogiek bij: de kinderen komen op de groep](#)

Overgangsmomenten

De dag zit vol met overgangsmomenten. Van spelen naar opruimen, van het samenvoegen van groepen naar opsplitsen, van binnen naar buiten gaan, aan tafel gaan en weer afruimen om naar bed te gaan etc.

In alle overgangsmomenten zit het vol met kleine pedagogische acties die jij onderneemt. In rituelen en liedjes, in taal, door het hebben van geduld, etc. Jij bent de expert en je zorgt ervoor dat de kinderen de overgangsmomenten begrijpen en als vanzelfsprekend gaan ervaren.

Voor kleine kinderen is het belangrijk dat je de overgangsmomenten soepel laat verlopen en dat je altijd voorspelbaar blijft. Geduld is hierbij echt belangrijk. Maak een activiteit van alle overgangsmomenten waar kinderen én Beer in hun eigen tempo aan mee kunnen doen. Bij de activiteit horen rituelen die voor kinderen herkenbaar zijn. Dat zorgt voor voorspelbaarheid en geeft een veilig gevoel bij kinderen.

Een goede taakverdeling met je collega('s) is belangrijk. Doe nooit alles met zijn allen en zorg ervoor dat je de taken goed verdeelt en je de groep zoveel mogelijk op weet te splitsen in kleinere groepjes. Weet van elkaar wie wat begeleidt, dan heb je veel beter grip en blijft het gezellig en fijn voor kinderen.

Bijlage 11: Kleine pedagogiek bij: Overgangsmomenten

Ritueel met dagritmekaarten

We werken op alle groepen bij Op Stoom met dagritmekaarten van Beer, om de dag begrijpelijk te maken voor kinderen. Tijdens het ochtendritueel wordt de ochtend met de kinderen doorgesproken en tijdens het middagritueel praat jij met de kinderen over de activiteiten van de middag.

Voor kinderen is het fijn om te weten dat er komen gaat. Dat biedt houvast. Omdat ze natuurlijk niet kunnen lezen werken we met kaartjes van foto's van Beer erop. Omdat je het ritueel elke dag met de kinderen doet kunnen zij je goed helpen met het uitkiezen en ophangen van de kaartjes.

[Bijlage 6: Kleine pedagogiek bij: ritueel met dagritmekaarten](#)

Aan tafel

Samen aan tafel eten is een fijn moment voor kinderen. Het gaat natuurlijk om eten, maar nog meer gaat het over pedagogiek.

Procesmatig werken is belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen. Ook tijdens het tafelmoment ben je je hier bewust van. Omdat jij kinderen serieus neemt weet je dat ze graag helpen met het klaarzetten van de spullen op tafel. Ze mogen grote-mensen-dingen uitproberen (zoals de tafel dekken) en als je veel probeert leer je het steeds beter. Net zoals het smeren van je broodje en drinken uit een echte beker. Als je nooit oefent leer je het ook niet.

Het tafelmoment in de ochtend en later in de middag doen we met alle kinderen, alleen babytjes zijn hier niet persé bij. Het tafelmoment in de ochtend start het liedje "*goede morgen Beer, blij je weer te zien..*" en daarna bespreek je met de kinderen en met Beer hoe de dag eruit ziet. Je gebruikt de dagritmekaarten. Natuurlijk wordt er iets gegeten en gedronken maar met name het openingsritueel van de dag is belangrijk. Een gezellig moment waarop kinderen horen en zien wie er is en wat er die dag gedaan wordt. Dan ben je voorspelbaar en dat geeft vertrouwen.

De taken tussen jou en je collega('s) zijn goed verdeeld, bij de lunch splitsen we de groep altijd op in sub-groepjes, zo kunnen jij en je collega beter aandacht verdelen.

Bij Op Stoom smeren kinderen al vanaf een jaar of twee zelf hun broodje of hun cracker. Gaandeweg gaat dat steeds beter! Leuk om te doen en fijn om hier al 'groot genoeg' voor te zijn. Je stimuleert kinderen om te eten maar je dwingt ze niet, want eet een kind niet alles op? Geen punt. Het gaat erom dat het gezellig is aan tafel. Dat stimuleert het eetgedrag. Lees voor meer info het voedingsbeleid van Op Stoom.

Baby's eten en drinken geven

Baby's volgen hun eigen ritme. Je maakt een fijn moment van het geven van de fles of het geven van een hapje. Als je ervoor zorgt dat je de taken goed verdeeld hebt met je collega, kan je met een gerust hart de tijd nemen voor het kindje. We geven een flesje altijd op schoot, dat is voor de baby het fijnst. Natuurlijk mag een groter kind jou helpen, af en toe samen een flesje geven is nog gezelliger!

[Bijlage 7: kleine pedagogiek bij: Aan tafel!](#)

[Bijlage 8: Kleine pedagogiek bij: Baby's eten en drinken geven](#)

Zelf spelen (binnen en buiten)

Al onze pedagogisch medewerkers zijn lief voor kinderen en hebben eindeloos geduld, jij ook! Kinderen voelen zich daarom fijn bij jou en ze kunnen zich spelenderwijs ontwikkelen, in hun eigen tempo. Omdat jij geduldig bent kunnen kinderen zich eindeloos verliezen in spel. Je begeleidt de interactie tussen kinderen als dat nodig is of als je kansen ziet en je geeft extra impulsen aan het vrije spel. Ook zorg je voor goede voorwaarden voor kinderen om te kunnen spelen.

Jouw rol is buiten niet anders dan binnen. Je observeert, je bent betrokken en actief. Je volgt de kinderen in wat ze doen en voegt nieuwe elementen toe aan het spel: Zo doe je bijvoorbeeld even mee in het keukentje als je ziet dat het spel een beetje doodbloedt of wanneer iets bijna uit de hand loopt: "Ah ik ben net op tijd voor nog een pannenkoek. Wie gaat die voor mij bakken?". Of je betreft kinderen bij elkaar: "Maria, wil jij Klaartje helpen met het aankleden van de pop?".

Procesmatig werken is belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen. Omdat jij geduldig bent en kinderen alle ruimte geeft kunnen kinderen echt in het spel duiken. Eindeloos blokken in en weer uit een bak doen bijvoorbeeld, dat gaat om het proces (verwonderen, ervaren, uitproberen) en niet om een resultaat.

De binnenruimte is ingedeeld met vaste herkenbare hoeken en de uitstraling hiervan is aantrekkelijk zodat er fijn gespeeld kan worden. De materialen staan uitnodigend en overzichtelijk in de groepsruimte aan het begin van de dag en een paar keer per dag ruim je weer even op, speelgoed goed sorteren hoort daarbij. Als het kan doe je dat samen met kinderen. Zo weten kinderen waar ze met wat kunnen spelen en waar ze iets kunnen vinden en zelf kunnen pakken. Ook buiten schep je goede speelvoorwaarden. Een modderkeuken kan niet zonder pannetjes en het net haal je dagelijks van de zandbak.

Samenwerken met je collega is ook bij vrij spel belangrijk. Je stemt de taakverdeling af met elkaar en je zorgt ervoor dat verwachtingen naar elkaar toe duidelijk zijn.

[Bijlage 9: kleine pedagogiek bij: zelf spelen \(binnen en buiten\)](#)

Verschonen of al zelf naar de wc

Zelfs het verschonen van een luier of als kinderen op de WC gaan heeft te maken met pedagogiek. Want hoe je dat doet, daar gaat het om. Het contact met kinderen tijdens deze zorgmomenten is belangrijk.

Van een luier verschonen maak je een gezellig moment waarop je individueel aandacht geeft aan een kindje. Even lekker kletsen of een klein spelletje. Het is een moment van veiligheid voor een kindje. Hij of zij voelt zich fijn bij jou en vindt het gezellig.

Op de groep krijgen we vroeg of laat te maken met kinderen die van de luier op het potje en naar de wc gaan. We vinden het belangrijk dat je een positief contact hebt met kinderen hierover. Want op de wc plassen is een hele prestatie.

Ineens is het er: het potje of de wc is razend interessant! Kinderen geven zelf het startseintje. Omdat zij hun hele leven al kinderen kennen die naar de wc gaan is dat op een zeker moment interessant voor ze. Ook qua fysieke ontwikkeling zijn kinderen dan aan zindelijkheidstraining toe. Wij wachten dit moment rustig af, het komt (meestal) vanzelf. Als kinderen voor het eerst op de wc gaan zitten prijs je ze. En als kinderen dan een plas hebben gedaan besteedt je hier veel aandacht aan. Als je weet dat kinderen al wel naar de wc kunnen maar dit nog niet doen, stimuleer je hen om naar de wc te gaan.

Wanneer kinderen laat zijn met zindelijk worden, wordt er ook altijd samen met ouders gekeken naar de mogelijke oorzaken.

[Bijlage 10: kleine pedagogiek bij: Verschonen of al zelf naar de wc](#)

Activiteiten

Fan van het proces

Hoe klein een kind ook is, al snel ontdekt hij dat er een wereld op hem wacht. Eentje die ontdekt moet worden! Je geeft hem daarvoor veel ruimte want bij Op Stoom zijn we fan van het proces. Activiteiten zijn knutselactiviteiten, maar vooral ook heel veel andere dingen die je nog moet leren als je klein bent. Het resultaat is niet belangrijk, wel dat kinderen eindeloos mogen uitproberen bij jou.

Zelf doen

Een kind mag bij ons vooral veel zelf uitproberen en wat kan hij al veel: zelf de broekrits dichtdoen, ook al duurt dit wel even. Een baby'tje helpen een flesje geven of samen de boodschappen uitpakken. Met verf een eigen werk maken wat nog nergens op lijkt. En zelfstandig uit een beker drinken, ook als je soms nog knoeit. Natuurlijk mag een kind alles zelf doen, hoe moet hij het anders leren!

Eindeloos experimenteren met water, zand en verf

Wat betreft knutselen bij Op Stoom: Een kind beslist bij ons zelf wat hij maakt met materiaal, hij is een kunstenaar (niet jij) die met lef van alles uitprobeert. Het eindresultaat is voor hem niet belangrijk en juist dát is goed voor zijn ontwikkeling. Door in het proces te duiken kan een kind zich steeds langer concentreren, geniet hij van wat ie al kan en van de dingen die hij tijdens het proces ontdekt. En jij bent trots op al die leuke, gekke, creatieve ideetjes van het kind!

Begeleiden we de kinderen dan niet?

Natuurlijk help je een kind, maar niet door de activiteit uit handen te nemen. Een klein steuntje in de rug zorgt al snel voor nieuwe inspiratie en mogelijkheden bij kinderen. Je legt dingetjes uit en geeft kaders aan, waardoor kinderen zelf kunnen kiezen en zelf kunnen uitproberen.

Zelf laarsjes uitdoen, zelf een broodje smeren, zelf de verf in een bakje spuiten, zelf een banaan schillen, zelf een liedje bedenken die we gaan zingen, zelf op een grote kei klimmen, zelf de broekrits dichtdoen, zelf vorm geven aan een kunstwerk, zelf de plantjes water geven, zelf de jas aandoen, zelf knutselen, zelf het bord naar de keuken brengen ... Zo gaat het de hele dag door. Met veel geduld van jou.

Een kind leert steeds meer en bouwt intussen aan een positief zelfbeeld. Daar heeft ie wat aan (veel)!

[Bijlage 11: kleine pedagogiek bij: activiteiten](#)

Naar bed en weer wakker

Kinderen die bij ons naar het kinderdagverblijf gaan slapen ook bij ons. Baby'tjes volgen hun eigen ritme en de oudere kinderen gaan lekker slapen tussen de middag.

Als baby'tjes uitgespeeld en moe zijn geef je een flesje of gaan ze lekker naar bed. Baby'tjes volgen hun eigen slaapritme. Je brengt ze naar bed en vertelt wat je doet. Je maakt er een fijn moment van met een liedje of met gezellig en rustgevend 'gebabbel'. Het baby'tje voelt zich vertrouwd genoeg om zich over te geven aan de slaap.

Met grotere kinderen is het slaapritueel anders. Eerst zelf uitkleden, slaapzakje aan en nog een boekje, een liedje of wat geklets. Geduldig begeleid je kinderen naar bed en laat ze hierbij zoveel mogelijk zelf doen. Je zorgt voor een fijne sfeer zodat kinderen fijn hun bedje induiken.

[Bijlage 12: kleine pedagogiek bij: naar bed en weer wakker](#)

De kinderen gaan weer naar huis

Na een fijne dag bij Op Stoom worden de kinderen weer opgehaald en draag je informatie over aan ouders. Samen met het kind vertel je hoe de dag was. Een baby'tje betrek je erbij door tijdens de overdracht ook aandacht aan het baby'tje te schenken.

Je zorgt ervoor dat kinderen ook aan het eind van de dag nog lekker kunnen spelen, opruimen komt daarna wel. Als kinderen aan je vragen wanneer hun vader of moeder komen dan kan je dat vertellen aan de hand van de dagritmekaarten. En dan is het zover. Een van de ouders staat op de stoep. Vaak zijn kinderen nog heerlijk aan het spelen maar meestal zijn ze blij om hun ouders te zien. Je betreft een groter kind vaak bij de overdracht die je met een ouder hebt als het gaat om wat hij gedaan heeft, met wie hij gespeeld heeft. Je laat zien aan ouder en kind dat je het gezellig vond dat het kind er was. Je vertelt aan het kind wanneer hij weer komt en wie er dan bij Op stoom zijn.

[Bijlage 13: Kleine pedagogiek bij: Dag de kinderen gaan weer naar huis](#)

Wennen

Bij de start van de opvang is het voor kinderen prettig om één of twee keer te komen wennen. Aan jou en de andere kinderen, aan de ruimte en aan het ritme van de groep. Je wil natuurlijk graag dat een kindje zich thuis gaat voelen.

Bij de kinderdagverblijven kan dit – afhankelijk van de mogelijkheden van de locatie – al voor de eerste contractdag. De wendagen stem je af met de ouders.

Gaat een kind naar de peuterspeelzaal of peuteropvang? Dan is er op de eerste opvangochtend een intakegesprek en een kennismaking. Daarna spreek je met de ouder af of het kind al de hele ochtend blijft of dat we het rustig opbouwen. Je sluit hierbij aan bij de behoefte van het kindje en de wensen van ouders. Maar meestal willen de peuters niet meer mee naar huis!

Bijlage 14: kleine pedagogiek bij: wennen

Bijlagen

Bijlage 1: Sensitieve responsiviteit

Je sluit aan bij de behoeftes en interesses van de kinderen en je gaat mee met de gedachtesprongen van het kind. Hoe gebruik je taal?

Praat op een vriendelijke manier

Jouw contact met kinderen is altijd positief. Dit is belangrijk voor een kind. Het kind voelt zich sneller prettig als er een positieve sfeer heerst en hij kan uitgaan van een positieve benadering, je bent daarmee voorspelbaar en dat is belangrijk. Het kind heeft het gevoel gewaardeerd te worden en daarmee bouw je aan het positief zelfbeeld van het kind.

Benoem wat je doet en ziet

Als je praat over wat je doet en ziet, krijgen kinderen de kans te zien en te horen wat er gebeurt. Zo slaan ze het gaandeweg goed op in hun geheugen. Benoem wat je doet en wat het kind doet.

"Ik zal de appel even snijden, dan krijgt iedereen een stukje" en "je wast je handjes onder de kraan, daar is de zeep".

Je kan veel benoemen, kinderen krijgen daarmee grip op de wereld om hen heen en ze leren nieuwe woorden en begrippen. Daarbij zoek je naar de juiste balans want soms is stilte juist fijn. Als kinderen heel geconcentreerd met iets bezig zijn dan kan je ze namelijk ook uit die concentratie halen door aandacht te geven met woorden. Dat wil je dan juist niet.

Gebruik inhoudswoorden

Noem de dingen bij hun naam. Zeg dus niet *"leg die daar maar neer"* maar zeg *"leg de lepel maar in de la"*. Je gebruikt dus vaker concrete woorden dan verwijswwoorden.

Help het kind verwoorden wat het bedoelt of voelt

Als een kind iets aan je vertelt wat niet helemaal correct geformuleerd is dan herhaal je de zin in correcte woorden. Daarmee laat je zien dat je hem begrepen hebt en help je hem door te laten zien hoe de zin hoort te lopen (zonder dat je corrigeert). Een kind voelt zich hierdoor begrepen.

"ikke pop" kan je herhalen door te zeggen *"je wilt de pop. Kijk, ik geef je de pop. Alsjeblieft"*.

"Auw, voet au" kan je herhalen door te zeggen *"doet je voet pijn Mieke, laat eens kijken"*.

Spreek het kind persoonlijk aan

Noem regelmatig de naam van het kind. Dat maakt het contact persoonlijk en het kind voelt zich gewaardeerd.

"Je hebt op de wc geplast, Max. Goed gedaan!" of "Tijmen, kijk een wat Tom kan, hij doet een kopro!"

Bijlage 2: respect voor autonomie

Je begeleidt en stimuleert de kinderen zonder dat je eigen initiatieven of verantwoordelijkheden van kinderen overneemt. Goed aansluiten bij kinderen is heel belangrijk. Hoe gebruik je taal en non-verbaal contact?

Maak oogcontact tijdens het praten

Het kind weet zo dat je het tegen hem hebt. Doordat je je bewust op hem richt voelt het kind zich meer betrokken.

Laat merken dat je luistert

Je kan meegaan in de gedachtesprongetjes die een kind maakt als je goed luistert en kijkt naar zijn non verbale gedrag. Je hebt geduld en wacht zijn zinnen af. Soms help je een beetje zonder dat je alles invult voor de ander:

Gebruik kleine woordjes: *oh? Wat leuk! Snap ik*

Stel vragen aan het kind: *Wat bedoel je met..? zeg je dat je met de auto's wilt spelen?*

Vat samen of trek een conclusie.

Je spreekt je waardering uit: *"ik zie dat je het goed probeert, knap van je."*

Noem het kind bij de naam

"Wil je ook iets zeggen, Marlies?"

Praat op een vriendelijke manier

Jouw contact met kinderen is altijd positief. Dit is belangrijk voor een kind. Het kind voelt zich sneller prettig als er een positieve sfeer heerst en hij kan uitgaan van een positieve benadering, je bent daarmee voorspelbaar en dat is belangrijk. Het kind heeft het gevoel gewaardeerd te worden en daarmee bouw je aan het positief zelfbeeld van het kind.

Bijlage 3: structureren en grenzen stellen

Intro

Je hebt een belangrijke rol ervoor te zorgen dat een kind in dié situaties komt waarin het kan leren. Kinderen gaan pas spelen (en dus leren) als ze zich veilig voelen. En hiervoor hebben ze houvast nodig.

Kinderen hebben houvast nodig door middel van structuur, want dat geeft een veilig gevoel. Ze weten dat ze binnen de grenzen fijn kunnen spelen en ontdekken.

Je biedt de kinderen structuur door bijvoorbeeld een vaste dagindeling te maken. Daar gebruik je de dagritmekaarten van Beer voor. Als je dit elke dag doorneemt herkennen kinderen het ritme en weten ze wat er gaat gebeuren. Dat is fijn.

Door grenzen te stellen, te kaderen, door bijvoorbeeld de keuze voor broodbeleg beperkt te houden, is het voor kinderen juist mogelijk om te kunnen kiezen. Je maakt het behapbaar voor een kind en je past de kaders die je aangeeft aan bij het ontwikkelingsniveau van een kind.

In communicatie met kinderen breng je ook structuur aan. Je luistert goed en je benoemt wat het kind zegt, voelt of bedoelt. Natuurlijk controleer je ook of jouw boodschap overkomt waarbij je goed kijkt naar de reactie van kinderen op jou.

Bijlage 4: informatie en uitleg geven

Intro

Kinderen begrijpen veel nog niet. Als je klein bent moet je 'de wereld' nog leren kennen. Dat begint klein en heel dichtbij. Stap voor stap wordt 'de wereld' telkens ietsje groter en kinderen snappen gaandeweg beter hoe het gaat en werkt in hun vertrouwde omgeving.

Jij kunt het kind stimuleren door nieuwe informatie te geven. Voor kinderen is het fijn om grip te krijgen op dingen. Dat geeft een veilig gevoel en iets nieuws leren kennen maakt nieuwsgierig. Dan ben je bezig met de ontwikkeling van een kind.

Het is belangrijk dat je informatie en instructie geeft die aansluit op de behoefte, de aandacht en het ontwikkelingsniveau van het kind. We gaan ervan uit dat je goed op de hoogte bent van de ontwikkelingsfasen van kinderen in verschillende leeftijden.

Bijlage 5: begeleiden van positieve interactie

Intro

Je begeleidt de kinderen de hele dag. Het is belangrijk dat je goed kijkt naar kinderen, naar ze luistert en wacht als ze jou iets proberen te laten zien of te vertellen. Als **kijken**, **wachten** en **luisteren** je tweede natuur is dan lukt het jou om kansen te grijpen en kansen te creëren en daarmee kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling.

Positieve interactie met kinderen betekent dat je op een positieve manier contact maakt met kinderen of onderlinge contacten tussen kinderen stimuleert. Zó dat het oplevert voor het kind in zijn ontwikkeling.

Kansen grijpen.

Praten en uitleggen kun je in elke situatie doen. Je grijpt de kansen die zich voordoen tijdens verzorgings- of speelactiviteiten.

"Max, het lukt jou wel om je schoenen al zelf aan te doen. Probeer het maar"

Je gebruikt taal bij de gebeurtenissen die zich voordoen. Hierdoor krijgen kinderen een groot en gevarieerd taalaanbod, wat goed is voor de taalontwikkeling en begripsvorming van een kind.

Kansen creëren.

Je kunt ook zelf kansen creëren om aan (taal)ontwikkeling van kinderen te werken. Dit doe je door kinderen activiteiten aan te bieden die een positieve invloed hebben op hun (taal)ontwikkeling.

"Ben je naar de dierentuin geweest Lieke? Zullen we dan samen in het boekje van de dieren gaan kijken?"

"We gaan soep maken. Wat zit er allemaal in de soep?"

Het is belangrijk dat je de activiteiten zoveel mogelijk afstemt op de interesses en het ontwikkelingsniveau van de kinderen en dat je goed kijkt, wacht en luistert. Kleine kinderen hebben een heel ander tempo dan jij hebt!

Bijlage 6: ontwikkelingsstimulering

Het jonge kind ontwikkelt zich razendsnel. Zo'n kleintje groeit als kool en leert in een paar jaar enorm veel! Je draagt volop bij aan de ontwikkeling van kinderen bij Op Stoom, elke dag opnieuw.

Goed kijken naar wat een kind al kan en hem uitdagen een stapje verder te gaan, dat doe je eigenlijk heel de dag. Het zijn voortdurend kleine pedagogische acties die je onderneemt: in je communicatie en in je houding naar kinderen, in de keuzes die je wel of niet maakt voor kinderen, in de samenwerking met je collega.

"Als je je handje goed gebruikt kan je zelf naar boven klimmen, probeer het maar."

Al die kleine pedagogische acties zijn belangrijk. Je zorgt daarmee voor een goede ontwikkeling van kinderen in een fijne sfeer. Duik maar in ons pedagogisch beleid en in alle kleine pedagogische acties maar, je herkent jezelf er vast helemaal in.

Bijlage 7: Dagprogramma kinderdagverblijf

Vaste momenten in de dag:
De kinderen komen op de groep
Overgangsmoment
Ritueel met dagritmekaarten
Overgangsmoment
Aan tafel!
Overgangsmoment
Verschonen of al zelf naar de WC
Overgangsmoment
Zelf spelen & activiteiten (binnen of buiten)
Overgangsmoment
Samen de tafel dekken
Aan tafel! (ritueel met dagritmekaarten voor de middag)
Samen de tafel afruimen
Overgangsmoment
Naar bed en weer wakker
Zelf spelen & activiteiten (met kinderen die wakker zijn)

Naar bed en weer wakker
Overgangsmoment
Aan tafel!
Overgangsmoment
Zelf spelen & activiteiten (binnen of buiten)
De kinderen gaan weer naar huis

Bijlage 8: Dagprogramma Verlengde peuteropvang

Vaste momenten in de dag:
De kinderen komen op de groep
Overgangsmoment
Ritueel met dagritmekaarten
Overgangsmoment
Aan tafel!
Overgangsmoment
Verschonen of al zelf naar de WC
Overgangsmoment
Zelf spelen & activiteiten (binnen of buiten)
Overgangsmoment
Samen de tafel dekken
Aan tafel! (ritueel met dagritmekaarten voor de middag)
Samen de tafel afruimen
Overgangsmoment
Zelf spelen & activiteiten (binnen of buiten)
De kinderen gaan weer naar huis

Bijlage 9: Dagprogramma peuterspeelzaal en peuteropvang

Vaste momenten in de dag:
Gezellig, de kinderen komen op de groep
Overgangsmoment
Ritueel met dagritmekaarten
Overgangsmoment
Aan tafel!
Overgangsmoment
Verschonen of al zelf naar de WC
Overgangsmoment
Zelf spelen & activiteiten (binnen of buiten)
De kinderen gaan weer naar huis

Bijlage 10: Kleine pedagogiek bij: de kinderen komen op de groep

Als de kinderen op de groep komen begint ook je pedagogisch handelen met al die kleine pedagogische acties die jij onderneemt. In taal in gebaren, door het hebben van geduld, etc. Jij bent de expert en je zorgt ervoor dat de kinderen een fijne start hebben op de groep. Kijk maar in dit overzicht wat je allemaal doet als de dag begint:

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	Ontwikkeling van kinderen
<p>Je benadert kinderen en ouders altijd op een positieve manier</p> <p>(= <i>sensitieve responsiviteit en informatie en uitleg geven</i>)</p>	<p>Je begroet iedere ouder en elk kind op een vriendelijke persoonlijke manier en je maakt daarbij oogcontact.</p> <p>Je benoemt wat je ziet bij het kind om specifiek aandacht te geven aan het kind, bv. <i>'Ik zie dat je twee staartjes in je haren hebt, wie heeft die gemaakt?'</i></p> <p>Voor baby's</p> <p>Je begroet de baby met nadrukkelijk oogcontact en met een zachte en vriendelijke stem. Je gebruikt wel je normale stem (geen babysysteem gebruiken). Je neemt de tijd zodat de baby op jou kan reageren (daar is soms herhaling voor nodig), je bevestigt zijn reactie. Vertel aan de baby wat je gaat doen voor je hem overneemt van de ouders.</p> <p>Je stelt vragen aan ouders over zaken die betrekking hebben op het kind en de thuissituatie.</p>	<p>De relatie tussen jou en de ouders en het kind is vertrouwd. Een kind voelt zich hierdoor veilig.</p>
<p>Je versterkt de zelfstandigheid van het kind</p> <p>(= <i>respect voor de</i></p>	<p>Je betreft het kind bij het gesprek dat je met de ouders hebt.</p> <p>Je vraagt aan het kind hoe hij afscheid</p>	<p>De kinderen voelen zich gezien, gehoord en serieus</p>

<i>autonomie)</i>	<p>wil nemen van zijn vader of moeder.</p> <p>Je bent alert op het moment van afscheid nemen: samen zwaaien, troosten en benoemen en erkennen wat het kind voelt.</p>	<p>genomen. Je bouwt hiermee aan een positief zelfbeeld.</p>
<p>Je biedt emotionele veiligheid aan het kind</p> <p>(= <i>sensitieve responsiviteit</i>)</p>	<p>Voor baby's</p> <p>Je vraagt aan de ouder of je de baby zal overnemen als de ouder afscheid wil nemen; samen zwaai je naar de ouder. Daarna behoud je nog even het contact met de baby. Je praat met de baby en benoemt waar de aandacht van het kind is, of wat hij zelf doet.</p> <p>Voor dreumesen & peuters</p> <p>Samen zwaai je naar de ouder. Je helpt het kind na het afscheid van de ouders op weg in de groep; je wijst ze op welk materiaal er ligt, welke mogelijkheden voor spel of activiteiten er zijn.</p>	<p>De kinderen krijgen ondersteuning bij het afscheid van hun vader of moeder. Dat geeft een veilig gevoel.</p>
<p>Je biedt emotionele veiligheid aan het kind</p> <p>(= <i>sensitieve responsiviteit & informatie en uitleg geven</i>)</p>	<p>Voor peuters</p> <p>Je vertelt of laat de kinderen zien hoe de dag er in grote lijnen uit zal zien.</p>	<p>De kinderen krijgen inzicht in hoe de dag gaat verlopen.</p>
<p>Je leert kinderen sociale vaardigheden aan</p> <p>(= <i>begeleiden van de</i></p>	<p>Je verwoordt de gevoelens van de kinderen tegenover elkaar, bv. 'Zie je dat Kees? Maartje is nog een beetje verdrietig, we gaan even kijken hoe</p>	<p>De kinderen worden zich bewust van elkaar en krijgen begrip</p>

<i>interacties)</i>	<p><i>we haar kunnen troosten.'</i></p> <p>Je helpt kinderen een handje om met elkaar in contact te komen, bv. 'Mia, Ward komt bij je in de poppenhoek spelen. Kom, bakken jullie pannenkoeken?'</p>	<p>voor gevoelens en behoeften van anderen.</p> <p>Kinderen krijgen een steuntje in de rug om samen iets te gaan doen. Jouw hulp geeft een veilig gevoel en je stimuleert het contact tussen kinderen.</p>
<p>Je biedt taal aan kinderen (= <i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je maakt contact met kinderen door taal te gebruiken en dat ondersteun je met gebaren.</p> <p>Je kunt moeilijkere woorden gebruiken bij een peuter die je vervolgens uitlegt.</p>	<p>Kinderen voelen zich hierdoor thuis bij jou.</p> <p>Kinderen worden steeds taalvaardiger door jouw manier van omgaan met taal.</p>

Bijlage 11: Kleine pedagogiek bij: Overgangsmomenten

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	Ontwikkeling bij kinderen
<p>Je biedt emotionele veiligheid aan het kind (= <i>sensitieve responsiviteit, en structuur en grenzen stellen</i>)</p>	<p>Je maakt het dagprogramma visueel met de pictogrammen van Beer en bespreekt het met de kinderen tijdens het ochtendritueel. Als je dit structureel doet snappen de kinderen de overgangsmomenten beter.</p> <p>Een paar minuten voor een verandering in het dagprogramma geef je aan dat er iets anders gaat gebeuren. Vb. 'we gaan zo naar buiten, wil jij je bouwwerk bewaren?'</p> <p>Je bent geduldig en je sluit aan bij het tempo van de kinderen.</p> <p>Je kan Beer hier goed bij gebruiken, ook zijn er pictogrammen van Beer die je hiervoor kunt gebruiken.</p>	<p>Voorspelbaar zijn leidt ertoe dat een kind zich veilig blijft voelen.</p> <p>De kinderen ervaren de overgang als iets gezamenlijks en vanzelfsprekends. De kinderen kunnen zich aanpassen aan het dagprogramma en kunnen dat waar ze mee bezig zijn goed afsluiten.</p>
<p>Je benadert kinderen altijd op een positieve manier. (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)</p> <p>Je versterkt de</p>	<p>Je nodigt ieder kind uit om jou mee te helpen, bv. bij het opruimen van speelgoed, het dekken van de tafel, het afruimen van de tafel. Zelf geef je het goede voorbeeld.</p> <p>Als kinderen niet mee willen doen vraag je het op een alternatieve manier. Je dwingt het kind er niet toe.</p> <p>Je maakt de sfeer van de activiteit gezellig en geeft complimenten als iets</p>	<p>De kinderen merken dat hun inbreng wordt gezien en gewaardeerd.</p> <p>Door een respectvolle benadering voelt het kind zich veilig en gewaardeerd. Daarmee bouw je</p>

<p>zelfstandigheid van het kind (= <i>respect voor de autonomie</i>)</p>	<p>goed lukt.</p>	<p>aan een positief zelfbeeld.</p>
<p>Je versterkt de zelfstandigheid van het kind (= <i>respect voor de autonomie & informatie en uitleg geven</i>)</p> <p>(= <i>ontwikkelingsstimulering & begeleiden van de interacties</i>)</p>	<p>Je durft kinderen echte verantwoordelijkheden te geven, bv. het pak melk uit de koelkast pakken en naar de tafel brengen. Je begeleidt een kind enkel door te communiceren, niet door het taakje uit handen te nemen. Daarbij heb je veel geduld.</p> <p>Je kent het ontwikkelingsniveau van het kind en sluit aan bij wat een kind al kan. Als een kind onzeker is kan je aangeven dat jij erop vertrouwd dat het vast gaat lukken als je het maar probeert.</p> <p>Je nodigt de kinderen uit om op hun niveau mee te denken: 'Gaan we eerst opruimen of eerst vegen?'</p> <p>Je laat de kinderen niet te lang wachten en voorkomt dat ze niets doen. Je betreft ze bij het geheel door een taak of een liedje; de kinderen die klaar zijn gaan bijvoorbeeld alvast met jouw collega naar buiten.</p>	<p>De kinderen voelen zich gezien, gehoord en serieus genomen.</p> <p>De kinderen merken dat hun inbreng wordt gewaardeerd.</p> <p>Je bouwt hiermee aan een positief zelfbeeld.</p>
<p>Je biedt emotionele veiligheid aan het kind. (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)</p>	<p>Voor baby's</p> <p>Je splitst de groep op en verdeelt de taken. Je collega richt zich tijdens de overgangsmomenten op de peuters en jij op de baby'tjes, of andersom.</p>	<p>Als je de groep opsplijt heb je beter grip op je groepje en kan je meer individuele aandacht geven. Kinderen voelen zich hier prettiger</p>

	<p>Je past je aan het tempo van de baby aan door de volgende stap in het dagprogramma aan te kondigen en dan de reactie van de baby af te wachten. Na het hapje wil je bv. het gezichtje van de baby wassen. Je vertelt dit aan het kindje laat het washandje zien en als je ziet dat hij het gezien heeft was je zijn gezichtje.</p>	<p>bij.</p> <p>Voorspelbaar zijn leidt ertoe dat een kind zich veilig blijft voelen.</p>
<p>Je biedt taal aan kinderen. (= <i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je legt uit wat de bedoeling is. Je ondersteunt dit met gebaren.</p>	<p>De kinderen leren woorden en begrippen en worden gestimuleerd in het nadenken en praten.</p>

BIJLAGE 12: KLEINE PEDAGOGIEK BIJ: Ritueel met dagritmekaarten

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	Ontwikkeling bij kinderen
<p>Je leert kinderen sociale vaardigheden aan (= <i>begeleiden van de interacties</i>)</p> <p>Je biedt emotionele veiligheid aan de kinderen (= <i>sensitieve responsiviteit, en structuur en grenzen stellen</i>)</p> <p>Je biedt taal aan kinderen. (= <i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p> <p>Kansen grijpen (= <i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je maakt contact met alle kinderen door het liedje "<i>goede morgen Beer, blij je weer te zien..</i>" te zingen, door oogcontact te maken en de namen van de kinderen te gebruiken.</p> <p>Je maakt het ochtend- of middagprogramma duidelijk voor kinderen door samen de kaartjes uit te zoeken en op te hangen.</p> <p>De momenten van het ochtendritueel en het middagritueel combineer je met voorlezen of liedjes zingen.</p> <p>Je laat kinderen zoveel mogelijk zelf doen. Het ritueel is interactief. Je gebruikt veel taal, legt kinderen van alles uit over het verloop van de dag.</p>	<p>Kinderen voelen zich gezien en zien elkaar. dat geeft zelfvertrouwen en daarmee bouw je aan een positief zelfbeeld. De kinderen ontwikkelen groepsgevoel: wie is er en wie missen we? Ze leren sociaal gedrag aan.</p> <p>De dag is voorspelbaarder voor kinderen, dat geeft hen vertrouwen</p> <p>De kinderen raken vertrouwd met het dagprogramma en weten wat ze kunnen verwachten.</p>

bijlage 13: kleine pedagogiek bij: Aan tafel!

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	Ontwikkeling bij kinderen
<p>Je versterkt de zelfstandigheid van het kind (=<i>Respect voor de autonomie</i>)</p>	<p>Eten en drinken</p> <p>Je bedenkt variaties zodat de kinderen het eten als positief ervaren, bijvoorbeeld door een kleine eter een halve boterham te geven.</p> <p>Je geeft de kinderen keuze in wat ze willen eten (beleg, fruit). Je maakt de keuze voor beleg soms eenvoudiger door twee soorten voor het kind neer te zetten, deze te benoemen en te vragen wat het kind wil.</p> <p>Je kijkt en vraagt naar de behoeften van de kinderen en respecteert die.</p> <p>Door het aantrekkelijk aan te bieden, stimuleer je de kinderen iets te eten wat ze normaal niet zo snel zullen kiezen. Bijvoorbeeld door een torentje te maken van stukjes groente.</p>	<p>De kinderen eten in een ontspannen sfeer.</p> <p>Kinderen leren keuzes maken en ze ervaren dat daar naar geluisterd wordt. Je bouwt aan het positieve zelfbeeld.</p> <p>De kinderen krijgen de kans om ander eten te leren kennen.</p>

<p>Structuur en rituelen (=<i>structureren en grenzen stellen</i>)</p>	<p>Je stimuleert de kinderen om te helpen bij het afronden van de maaltijd of het ritueel.</p>	<p>De kinderen krijgen zelfvertrouwen en voelen zich betrokken.</p>
<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je stemt af op de behoeften van de kinderen (alvast naar de badkamer of nog een boekje lezen).</p>	<p>De kinderen leren aan tafel zitten en hoeven niet langer te wachten dan nodig is. Dat past bij het ontwikkelingsniveau van een klein kind.</p>
<p>Je biedt emotionele veiligheid aan de kinderen (= <i>sensitieve responsiviteit, en structuur en grenzen stellen</i>)</p>	<p>Je geeft 5 minuten voor het aan tafel gaan aan dat het bijna tijd is om te gaan eten.</p>	<p>De kinderen kunnen soepeler omschakelen van een vrij moment naar een tafelmoment. Voorspelbaarheid biedt veiligheid.</p>
<p>Kansen creëren (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je vraagt kinderen te helpen bij het dekken en/of afruimen van de tafel.</p>	<p>De kinderen leren een bijdrage te leveren, zo ben je bezig met sociale ontwikkeling van een kind. Ook laat je hiermee zien dat jij vertrouwen hebt in de kinderen, dat draagt bij aan een positief zelfbeeld.</p>
	<p>Door mesjes neer te leggen en</p>	<p>De kinderen leren voor</p>

<p>Praten, uitleggen en luisteren (=informatie en uitleg geven)</p> <p>Ondersteunen van de relaties tussen kinderen (=begeleiden van de interacties)</p> <p>Praten, uitleggen en luisteren (=informatie en uitleg geven)</p> <p>Praten, uitleggen en luisteren (=informatie en uitleg geven)</p> <p>Praten, uitleggen en luisteren (=informatie en uitleg geven)</p>	<p>aan te geven dat de kinderen zelf mogen smeren, stimuleer je hen om zelf hun boterham klaar te maken.</p> <p>Je helpt de kinderen door samen handelingen te doen die ze later zelfstandig kunnen uitvoeren (bijvoorbeeld drinken inschenken). Je kan kinderen vragen elkaar te helpen.</p> <p>Je praat met de kinderen over kleuren, smaken, grootte en andere zaken waarover ze kunnen nadenken, bv. 'Kijk, deze banaan is geel. En wat voor kleur heeft deze mandarijn?'</p> <p>Je benoemt de spullen die op tafel staan en je benoemt wat je doet.</p> <p>Aan tafel ontstaat er een gesprekje over wat de kinderen bezighoudt.</p> <p>Je attendeert de kinderen erop even te wachten omdat er nu een ander kind aan de beurt is.</p>	<p>zichzelf zorgen, hoe knap is dat! Eindeloos oefenen is nodig, je kan het natuurlijk niet in 1 keer.</p> <p>De kinderen krijgen zelfvertrouwen.</p> <p>De kinderen vergroten hun kennis over en inzicht in eten en drinken (en allerlei andere onderwerpen).</p> <p>De kinderen leren meer taal, ze leren converseren en nadenken over wat ze samen bespreken.</p> <p>De kinderen genieten van de gezelligheid aan tafel.</p> <p>De kinderen leren rekening te houden met elkaar. Je werkt zo aan de sociale ontwikkeling.</p>
---	--	--

<p>Ondersteunen van de relaties tussen kinderen (=begeleiden van de interacties)</p> <p>Je biedt emotionele veiligheid aan de kinderen (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)</p> <p>Kansen creëren (=ontwikkelingsstimulering)</p> <p>Je versterkt de zelfstandigheid van het kind (=Respect voor de autonomie)</p>	<p>Je attendeert de kinderen op elkaar en stimuleert ze om met elkaar te praten.</p> <p>Voor peuters</p> <p>Je vraagt oudere kinderen om jongere kinderen te helpen.</p> <p>Je vraagt aan de kinderen om het fruit door te geven aan hun buurkind.</p> <p>De oudere kinderen hebben eventueel een eigen tafeltje vlak bij de grote tafel. Zo kunnen ze samen eten, praten en voor elkaar en voor het eten zorgen.</p> <p>Wiebelen mag van jou! Je weet dat stilzitten teveel gevraagd is in de ontwikkelingsfase van jonge kinderen.</p> <p>Na afloop van het eten en drinken maken de kinderen hun gezicht en handen schoon met de gekregen washand. Ook hierin mogen ze zelf oefenen (procesmatig werken).</p>	<p>De kinderen voeren gesprekjes met elkaar en er ontstaat saamhorigheid.</p> <p>De kinderen voelen zich groot, zelfstandig en verantwoordelijk. Ze leren sociaal gedrag en dat het fijn is om te helpen.</p> <p>Wiebelende kinderen voelen zich begrepen. Er wordt niet op ze gemopperd en dat is heel fijn (wat stilzitten lukt gewoon echt nog niet).</p> <p>De kinderen herkennen het eind van het tafelmoment en leren</p>
---	---	---

		voor zichzelf te zorgen.
--	--	--------------------------

Bijlage 15: kleine pedagogiek bij: baby's eten en drinken geven

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	Ontwikkeling bij kinderen
<p>Positieve benadering (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)</p>	<p>Als de baby daar behoefte aan heeft, maak je oogcontact met hem tijdens het voeden en benoem je wat je ziet. Je zit op een rustige plek, zodat je je vooral kunt richten op de baby. Tijdens de flesvoeding heb je de baby op schoot.</p> <p>Je sluit je aan bij de behoefte van de baby door flexibel om te gaan met het voedingsschema.</p> <p>Je introduceert het voedingsmoment bij de baby door te benoemen wat je gaat doen en wat er gaat gebeuren.</p>	<p>De baby voelt zich veilig en geborgen en kan zich ontspannen. Je vormt hiermee de basis voor het bouwen aan een positief zelfbeeld.</p> <p>De baby is tevreden omdat zijn bioritme wordt gevolgd.</p> <p>De baby heeft duidelijkheid over wat hij kan verwachten.</p>
<p>Je bevordert de zelfstandigheid van kinderen (= <i>respect voor de autonomie</i>)</p>	<p>Je geeft de baby na het voeden de kans om 'uit te buiken' door een ontspannen en geborgen houding en je benoemt wat je ziet.</p> <p>Je laat de baby kleine hapjes fruitpuree van een lepeltje sabbelen of je geeft hem een korstje brood.</p>	<p>De baby voelt zich comfortabel, veilig en tevreden.</p> <p>De baby went aan ander voedsel.</p>
<p>Kansen grijpen (= <i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Tijdens het voeden benoem je wat je doet en ziet, bv. 'Wat</p>	<p>De baby voelt zich gezien en ervaart taal bij</p>

Praten, uitleggen en luisteren (= <i>informatie en uitleg geven</i>)	heb jij een honger vandaag, je fles is al bijna leeg!’	de dingen die hij ziet, voelt of doet.
Ondersteunen van de relaties tussen kinderen (= <i>begeleiden van de interacties</i>)	Als de baby zelfstandig eet, laat je hem aan de groepstafel mee-eten. Als de grotere kinderen interesse tonen bij het voeden van de baby, betrek je ze erbij door dit te benoemen.	De baby wordt op zijn niveau benaderd. Kinderen leren elkaar kennen. Je werkt zo aan de sociale ontwikkeling van kinderen. Ook voelt het grote kind zich trots en daarmee bouw je aan het positieve zelfbeeld van het kind.

Bijlage 16: kleine pedagogiek bij: vrij spelen (binnen en buiten)

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	Ontwikkeling bij kinderen
Positieve benadering (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)	Je hebt aandacht voor alle kinderen door een positieve en actieve houding aan te nemen. Dat kan ook enkel observeren zijn. Overleg met je collega welke kinderen of welk gedeelte van de (buiten)ruimte jij onder je hoede neemt.	Jij bent er voor de kinderen. Dat voelt veilig, zij voelen zich daardoor vertrouwd en alleen met dat gevoel gaat een kind fijn spelen en ontwikkelt hij zich.
Je bevordert de zelfstandigheid van kinderen (= <i>respect voor de autonomie</i>)	Je geeft de kinderen de ruimte om zelf aan te geven wat ze willen doen met vrij spel. Je zorgt dat speelgoed beschikbaar is zodat kinderen zelf keuzes kunnen maken. Als	De kinderen kunnen zelfstandig kiezen en worden gerespecteerd in hun keuze. Door jouw bevestiging krijgt een kind vertrouwen en bouwt

	<p>ze je vragend aankijken bevestig je dat het goed is wat ze doen.</p>	<p>aan een positief beeld van zichzelf.</p> <p>De kinderen krijgen ruimte om eigen ideeën voor vrij spel/activiteiten uit te voeren.</p>
<p>Ondersteunen van de relaties tussen kinderen (=<i>begeleiden van de interacties</i>)</p>	<p>Je bent actief betrokken bij het vrije spel van de kinderen. Vooral door te kijken en je helpt kinderen als ze dit vragen of je speelt soms zelf gezellig mee.</p> <p>Je bent gast in het spel van de kinderen; je vraagt bijvoorbeeld of je op visite mag komen.</p>	<p>De behoeften van de kinderen worden gezien en serieus genomen.</p>
<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Kinderen die hulp vragen begeleidt je door communicatie, niet door het spel uit handen van het kind te nemen. Je stimuleert hiermee het proces dat een kind doormaakt (procesmatig werken)</p>	<p>De kinderen verkennen materialen en doen ervaringen op, op hun eigen niveau. Ze leren zelf oplossingen te bedenken en dat iets door te blijven proberen wel lukt. Het kind blijft in het proces en van procesmatig werken, daar word je slim van.</p>
<p>Kansen creëren (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je observeert de kinderen en</p>	<p>De kinderen hebben plezier en kunnen zich op</p>

<p>Ondersteunen van de relaties tussen kinderen (=<i>begeleiden van interacties</i>)</p>	<p>je 'vertaalt' gedrag van de kinderen naar een spel idee.</p> <p>Je geeft de kinderen volop de gelegenheid om allerlei materialen te verkennen.</p> <p>Je helpt de kinderen op weg door mee te spelen en je helpt hen in te voegen in het spel van anderen.</p> <p>Je begeleidt en ondersteunt positieve interacties tussen de kinderen.</p>	<p>verschillende ontwikkelingsgebieden ontplooien. Door nieuwe spel ideeën kan een kind spel zich beter en langer concentreren.</p> <p>De kinderen leren veel woorden en begrippen en worden gestimuleerd in het nadenken en praten.</p> <p>Kinderen leren sociaal gedrag. Samen doen, samen beleven en samen plezier hebben, staat dan centraal.</p>
--	--	---

bijlage 17: kleine pedagogiek: verschonen of al zelf naar de wc

Pedagogische uitgangspunten	Pedagogische acties	Resultaat
Positieve benadering (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)	Voor baby's Je raakt de baby behoedzaam aan tijdens het verschonen, je maakt daarbij oogcontact en praat met hem. Je maakt de sfeer gezellig.	Baby's voelen zich veilig en geborgen, ze krijgen individuele aandacht.
Praten, uitleggen en luisteren (= <i>informatie en uitleg geven</i>)	Voor baby's Je zegt wat je van plan bent te gaan doen. Voor baby's Je maakt eerst oogcontact en vertelt de baby wat je gaat doen voordat je hem optilt om hem te gaan verschonen.	De baby weet wat er gaat gebeuren, hij voelt zich op zijn gemak. De kinderen voelen zich fijn en veilig bij jou en ontwikkelen een positief zelfbeeld. Ze krijgen besef van hun behoeften.
Je bevordert de zelfstandigheid van kinderen (= <i>respect voor de autonomie</i>)	Voor baby's Je stimuleert de baby en dreumes om zelf mee te werken tijdens het verschonen en het aan- en uitkleden; je tempo is afgestemd op het kind. Je hebt geen haast en neemt de tijd voor een kindje. Je maakt er een fijn moment van.	Het kind heeft waar mogelijk controle over wat er gebeurt en leert mee te doen. Hij vindt het moment gezellig.
Je biedt emotionele veiligheid aan de kinderen (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)	Je hanteert een vaste volgorde van handelingen tijdens het verschonen. Je bent zo voorspelbaar.	Het kind herkent de handelingen en kan actief meewerken. Voorspelbaar zijn biedt veiligheid.

<p>Positieve benadering (=<i>sensitieve responsiviteit</i>)</p>	<p>Je bent alert op signalen dat een kind behoefte heeft om te plassen, poepen; je benadert het kind met respect voor zijn lichaam.</p> <p>Je reageert neutraal op kinderen die een 'ongelukje' hebben, vb. <i>'Oh, kan gebeuren, kom maar, dan trekken we even een andere broek aan.'</i></p>	<p>Het kind heeft waar mogelijk controle over wat er gebeurt en leert mee te doen.</p> <p>Het kind ervaart een 'ongelukje' als iets wat kan gebeuren.</p>
<p>Structuur en rituelen (=<i>structuur en grenzen stellen</i>)</p>	<p>Je bent alert op signalen waaruit blijkt dat een kind klaar is voor zindelijkheidstraining: langere tijd droog, zeggen dat hij moet plassen of poepen, op de pot willen zitten en andere kinderen imiteren. Hier praat je over met het kind.</p>	<p>Het kind wordt zich bewust van wat er in het lichaam gebeurt en van hun aandrang om te plassen/poepen.</p>
<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je probeert aantrekkelijke manieren te vinden om de kinderen zichzelf te laten aan- en uitkleden. Je hebt eindeloos geduld.</p>	<p>De kinderen leren met plezier zichzelf aan- en uitkleden en is trots op wat het al zelf kan (ontwikkelt zo een positief zelfbeeld).</p>
<p>Praten, uitleggen en luisteren</p>	<p>Je moedigt de kinderen aan door op een positieve manier te benoemen dat ze stappen maken in het zindelijk worden</p>	<p>De kinderen voelen zich aangemoedigd om zelf te plassen en te poepen.</p>

<p>(=informatie en uitleg geven)</p>	<p>(zindelijk worden is een natuurlijk proces, en niet iets wat goed of fout gedaan kan worden).</p>	
	<p>Tijdens het verschoonmoment praat je met het kind; je benoemt wat je gaat doen en je benoemt wat het kind doet.</p>	<p>Het kind begrijpt wat er gebeurt en krijgt er woorden voor.</p>
	<p>Je benoemt wanneer het kind plast/poept; je geeft woorden aan wat je ziet.</p>	<p>De kinderen leren hun eigen lichaam kennen.</p>
	<p>Je wijst de kinderen op elkaar wanneer ze naar de wc gaan.</p>	<p>De kinderen kunnen van elkaar leren door elkaar te stimuleren.</p>
<p>Ondersteunen van de relaties tussen kinderen (=begeleiden van interacties)</p>	<p>Je maakt de kinderen duidelijk dat ze rekening moeten houden met de privacy van andere kinderen.</p>	<p>De kinderen leren rekening houden met elkaar en ervaren privacy als ze daar behoefte aan hebben.</p>

Bijlage 18: kleine pedagogiek bij: activiteiten

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	De ontwikkeling van kinderen
<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p> <p>je bevordert de zelfstandigheid van kinderen (=<i>respect voor de autonomie</i>)</p>	<p>Het proces is belangrijk dus je biedt materialen aan waar de kinderen mee kunnen experimenteren.</p>	<p>De kinderen hebben plezier en kunnen 'in de activiteit duiken'. Hierdoor leren zij zelf doen, zelf nadenken en creatieve oplossingen te bedenken. Ook de concentratie neemt toe.</p>
<p>Positieve benadering (= <i>sensitieve responsiviteit en ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je staat altijd positief tegenover ideeën van de kinderen voor activiteiten en geeft hen de ruimte om dit uit te mogen voeren.</p>	<p>Kinderen voelen zich prettig, gewaardeerd, thuis, veilig, gehoord en begrepen.</p>
<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p> <p>Je bevordert de zelfstandigheid van kinderen (=<i>respect voor de autonomie</i>)</p>	<p>Je vraagt kinderen geregeld jou te helpen bij allerlei 'klusjes' als samen de tafel dekken, de was opvouwen, baby'tjes een flesje helpen geven, etc.</p>	<p>Kinderen doen graag de grote-mensen-wereld na. Ze voelen zich dan belangrijk en groot. Ze vinden het fijn om te mogen helpen. Je stimuleert een positief zelfbeeld, je ontwikkelt sociale vaardigheden en ook werk je aan de zelfstandigheid van een kind. Door het respect</p>

<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Een mooi knutselproduct is niet belangrijk. Ook niet of het iets wordt (en wat). Daar hoeft je niet naar te vragen. Je snapt dat dit bij de leeftijd van het jonge kind past.</p>	<p>dat je toont voelt een kind zich gewaardeerd.</p> <p>Door kinderen niet teveel te kaderen ontwikkelt bij hen juist van alles. Ze nemen de ruimte om zelf te kunnen experimenteren. Daar leer je veel van!</p>
<p>Je bevordert de zelfstandigheid van kinderen (=<i>respect voor de autonomie</i>)</p>	<p>Je observeert de kinderen terwijl ze bezig zijn en laat ze lekker hun gang gaan. Wees niet bang dat het uit de hand loopt.</p>	<p>Door kinderen niet teveel te kaderen ontwikkelt bij hen juist van alles. Ze nemen de ruimte om zelf te kunnen experimenteren. Daar leren ze veel van!</p>
<p>Praten, uitleggen en luisteren (=<i>informatie en uitleg geven</i>)</p> <p>Je bevordert de zelfstandigheid van kinderen</p>	<p>Je hebt aandacht voor alle kinderen door een positieve en actieve (observeer)houding aan te nemen bij alle activiteiten. Je neemt het 'werk' van kinderen echter niet uit handen en begeleidt ze met communicatie ipv het 'werk' af te maken.</p>	<p>Kinderen leren zelf oplossingen te vinden, daarmee ontwikkelen ze allerlei vaardigheden. Als het zelfstandig lukt groeit het zelfvertrouwen van een kind.</p>

<p>(=respect voor de autonomie)</p>	<p>Je geeft de kinderen de ruimte om zelf aan te geven of ze mee willen doen met een activiteit die jij bedacht hebt (voorlezen, soep maken, etc)</p>	<p>De kinderen leren kiezen en hun keuze wordt gerespecteerd.</p>
<p>Kansen creëren (=ontwikkelingsstimulering)</p>		
<p>Positieve benadering (=sensitieve responsiviteit)</p>	<p>Je zorgt ervoor dat de kinderen niet te lang hoeven te wachten als je naar buiten gaat. De kinderen die al eerder klaar zijn, kunnen al met jou of je collega naar buiten gaan.</p>	<p>De kinderen kunnen een soepele overgang maken van binnen naar buiten. Lang moeten wachten past niet bij het ontwikkelingsniveau van het jonge kind. Als dat niet hoeft voelt dat voor kinderen veel fijner.</p>
<p>Ondersteunen van de relaties tussen kinderen (begeleiden van interacties)</p>	<p>Je organiseert 'samen' spelletjes, waarin het samen doen, samen beleven en inleven in de ander en samen plezier hebben centraal staat.</p>	<p>De kinderen hebben plezier en sociale vaardigheden worden ontwikkeld.</p>
	<p>Je verbindt de activiteiten van de kinderen met elkaar, bv. 'Kijk, daar komt Jamairo met de kar! Kun jij de boodschappen van Iris en Tom voor ze naar huis brengen?'</p>	<p>De kinderen leren veel woorden en begrippen en worden gestimuleerd in het (samen) nadenken en praten.</p>

Bijlage 19: kleine pedagogiek bij: naar bed en weer wakker

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	De ontwikkeling van kinderen
Positieve benadering (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)	<p>Voor baby's Je reageert op de signalen van het kindje die laat zien dat hij moe is.</p> <p>Voor baby's Je legt een baby rustig in bed en je neemt even de tijd om afscheid te nemen. Je zingt zacht een liedje of vertelt met een lieve stem dingetjes aan de baby.</p>	<p>Het baby'tje krijgt genoeg rust.</p> <p>De baby ligt tevreden in bed en kan zich overgeven aan de slaap. Hij voelt zich veilig.</p>
Positieve benadering (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)	<p>Je bereidt de kinderen voor op het moment van het naar bed brengen.</p> <p>Je voert het ritueel uit dat je hebt bedacht op je groep, bijvoorbeeld liedjes zingen of een verhaaltje lezen.</p>	<p>De kinderen krijgen de tijd om de overgang te maken van de groep naar bed, van actief zijn naar slapen. Het is een gezellig moment, dat voelt fijn en vertrouwd.</p>
Positieve benadering (= <i>sensitieve responsiviteit</i>)	<p>Je benadert de kinderen rustig en neemt de tijd om ze in bed te leggen.</p>	<p>De kinderen gaan op een prettige manier naar bed en kunnen zich</p>

<p>Je bevordert de zelfstandigheid van kinderen (=<i>respect voor de autonomie</i>)</p>	<p>Als een kind het moeilijk vindt om te slapen, geef je hem extra aandacht door even bij hem te blijven of hem een extra aai over de bol te geven.</p> <p>Je laat de kinderen zich zo veel mogelijk zelf aan- en uitkleden.</p> <p>Je stimuleert de kinderen om zelf hun kleren in hun mandje te doen en zelf hun slaappullen te pakken.</p>	<p>overgeven aan de slaap. Ze voelen zich fijn en vertrouwd.</p> <p>De kinderen voelen zich groot en ze voelen zich belangrijk. Ze leren zichzelf al aan- en uitkleden.</p> <p>De kinderen leren zelfstandig de overgang naar bed te maken.</p>
<p>Positieve benadering (=<i>sensitieve responsiviteit</i>)</p>	<p>Je ontvangt de kinderen op een voor hen prettige manier als ze uit bed komen. (Voor de een is dat even op schoot zitten; de ander wil even worden begroet.)</p>	<p>Een kind dat wakker is geworden, weet waar hij terecht kan en voelt dat hij even rustig en op een prettige manier wakker kan worden.</p>
<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p> <p>Kansen creëren (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je laat kinderen elkaar helpen met aan- en uitkleden.</p>	<p>De kinderen imiteren elkaar en voelen zich onderdeel van de groep.</p>
<p>Ondersteunen van de relaties tussen kinderen</p>		

<i>(=begeleiden van interacties)</i>		
--------------------------------------	--	--

Bijlage 20: kleine pedagogiek bij: de kinderen gaan weer naar huis

De pedagogiek	Kleine pedagogische acties	De ontwikkeling van kinderen
<p>Positieve benadering (=<i>sensitieve responsiviteit en informatie en uitleg geven</i>)</p>	<p>Je bereidt de kinderen voor op het moment dat de ouders hen komen ophalen, bv. <i>'Ik zie papa al aankomen met de fiets. Rijd nog maar een klein rondje met de tractor, want papa komt zo.'</i></p> <p>Je begroet alle ouders op een vriendelijke en persoonlijke manier, door je op hem of haar te richten of naar de persoon toe te lopen.</p>	<p>De kinderen zijn voorbereid op de overgang van de groep naar huis. Voorspel zijn geeft kinderen een veilig gevoel.</p> <p>Ouders voelen zich welkom, veilig, gehoord en gezien. Dat werkt positief door bij kinderen.</p>
<p>Kansen grijpen (=<i>ontwikkelingsstimulering</i>)</p>	<p>Je vertelt alle ouders iets specifiek over wat je van hun kind hebt gezien en/of over wat je samen hebt gedaan.</p> <p>Je betreft het kind hierbij zo veel mogelijk, zodat hij zelf over zijn ervaringen kan vertellen.</p> <p>Voor baby's</p> <p>Je vertelt de baby dat de ouder er is. Zodra de ouder er is, geef je de baby over. Je maakt er een duidelijk afscheidsmoment van; je benoemt dat de baby weer naar huis gaat en neemt nadrukkelijk afscheid door te knuffelen en te zwaaien.</p>	<p>De kinderen en ouders kunnen met elkaar praten over de dag van het kind. Kinderen leren zo een belevenis te vertellen.</p>
<p>Positieve benadering (=<i>sensitieve responsiviteit en informatie en uitleg geven</i>)</p>		<p>De kinderen ervaren de verbinding tussen kinderdagverblijf en thuis. Dat geeft een veilig gevoel.</p>

<p>Informatie overdracht (=informatie en uitleg geven en sensitieve responsiviteit)</p>	<p>Voor peuters</p> <p>Je bent alert op het moment van vertrekken van ouders en kinderen.</p> <p>Je maakt er een duidelijk afscheidsmoment van; je benoemt wanneer je het kind weer ziet en je vertelt eventueel welke medewerker/welk vriendje er dan ook weer is.</p>	<p>De kinderen ervaren een duidelijk en soepel afscheidsmoment. Dat is voorspelbaar en geeft een gevoel van veiligheid.</p> <p>De kinderen krijgen hiermee weer zin in de volgende keer. Voorspel zijn geeft kinderen een veilig gevoel.</p>
---	--	--